

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

**Projevy poslanců SdP v Československém
parlamentu**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Daniel Polák

Specializace v pedagogice, Historie se zaměřením na vzdělávání

Vedoucí práce: PhDr. Miroslav Breitfelder, PhD.

Plzeň 2021

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 30. dubna 2021

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování

Chtěl bych poděkovat panu PhDr. Miroslavovi Breitfelderovi, PhD. za odborné vedení práce a cenné rady, které mi pomohly tuto práci zkompletovat.

Abstrakt

Bakalářská práce na téma „Projevy poslanců SdP v Československém parlamentu“ se snaží zabývat vznikem a postupným vývojem Sudetoněmecké vlastenecké fronty a následně vznikem a vývojem Sudetoněmecké strany, která vznikla právě ze Sudetoněmecké vlastenecké fronty v roce 1935, především však projevy jejich poslanců v parlamentu v tomto volebním roce. V první třetině práce jsou rozebrána 20. a 30. léta v Československu, vývoj a vliv hospodářské krize na Československo a vývoj pozitivistických a negativistických stran. Ve snaze o zlepšení postavení sudetských Němců vzniká hnutí Sudetendeutsche Heimatfront (SHF), které zakládá Konrad Henlein. V druhé třetině se práce zabývá transformací Henleinova hnutí na Sudetendeutsche Partei (SdP) a jejím vývojem a následně volebním rokem 1935. V roce 1935 vyhrává Sudetoněmecká strana parlamentní volby. V poslední třetině práce jsou zpracovány výroky poslanců Sudetendeutsche Partei za celý rok 1935.

Klíčová slova

Sudetendeutsche Heimatfront (SHF), Sudetendeutsche Partei (SdP), Československo (ČSR), Konrad Henlein, projevy poslanců SdP, parlamentní volby v roce 1935, Kameradschaftbund (KB), rok 1935, parlament, Národní shromáždění

Abstract

The bachelor's thesis on "Speeches of SdP parliament members in Czechoslovak parliament" tries to deal with the origin and gradual development of the Sudeten German Patriotic Front and the emergence and development of the Sudeten German Party, which originated from the Sudeten German Patriotic Fronts in 1935, but especially the speeches of their members in parliament in this election year. The first third of the work deals with the 1920s and 1930s in Czechoslovakia, the development and impact of the economic crisis in Czechoslovakia and the development of positivist and negativist parties. In an effort to improve the position of the Sudeten Germans, the Sudetendeutsche Heimatfront (SHF) was founded by Konrad Henlein. In the second third of the work of the rounded transformation of the Henlein movement into the Sudetendeutsche Partei (SdP) and its development and the subsequent election year of 1935. In 1935, the Sudeten German Party wins the parliamentary elections. In the last third of the work, the statements of the deputies of the Sudetendeutsche Partei for the whole year 1935 are processed.

Keywords

Sudetendeutsche Heimatfront (SHF), Sudetendeutsche Partei (SdP), Czechoslovakia (ČSR), Konrad Henlein, speech of SdP members, parliament election in 1935, Kameradschaftbund (KB), year 1935, parliament, National Assembly

Obsah

1 ÚVOD	9
2 POPIS SITUACE VE 20. A 30. LETECH	11
2.1 VLIV A NÁSLEDKY VELKÉ HOSPODÁŘSKÉ KRIZE.....	14
2.2 POZITIVISTICKÉ A NEGATIVISTICKÉ NĚMECKÉ POLITICKÉ STRANY	17
3 VZNIK SUDETENDEUTSCHE HEIMATFRONT	21
3.1 KONRAD HENLEIN	23
3.2 HENLEINOVO VYJEDNÁVÁNÍ S NĚMECKÝMI STRANAMI.....	26
3.3 SUDETENDEUTSCHE HEIMATFRONT V POVĚDOMÍ ČESKOSLOVENSKA	28
3.4 KAMERADSCHAFTBUND	29
4 NÁSTUP SDP	31
4.1 ROZTRŽKY A PROBLÉMY V SDP	33
4.2 PROPAGANDA SDP	35
4.3 SITUACE PŘED VOLBAMI.....	37
5 VOLEBNÍ ROK 1935.....	38
5.1 PRVNÍ KROKY V NÁRODNÍM SHROMÁŽDĚNÍ	40
6 PROJEVY POSLANCŮ SDP V ROCE 1935 V PARLAMENTU	42
7 ZÁVĚR.....	59
8 SEZNAM LITERATURY.....	66
9 SEZNAM PŘÍLOH.....	67

SEZNAM ZKRATEK

AO	Zahraniční organizace NSDAP - <i>Auslandsorganisation</i>
BdL	Svaz zemědělců - <i>Bund der Landwirte</i>
ČSR	Československo
DAF	Německá pracovní fronta - <i>Deutsche Arbeitsfront</i>
DDFP	Německá demokratická svobodomyšlná strana - <i>Deutsche Demokratische Freiheitspartei</i>
DGP	Německá strana živnostenská - <i>Deutsche Gewerbepartei</i>
DNP	Německá nacionální strana - <i>Deutsche Nationalpartei</i>
DNSAP	Německá nacionalistická strana dělnická - <i>Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei</i>
DSDAP	Německá národně socialistická strana dělnická - <i>Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik</i>
DTV	Německý turnerský svaz - <i>Deutscher Turnverband</i>
DVC	Německá křesťansko-sociální strana lidová - <i>Deutsche Christlichsoziale Volkspartei</i>
HSĽS	Hlinkova slovenská ľudová strana
NSDAP	Národně socialistická německá dělnická strana - <i>Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei</i>
KČ	Koruna československá
KB	Svaz kamarádů - <i>Kameradschaftbund</i>

KSČ	Komunistická strana Československa
SA	Útočné oddíly - <i>Strumabteilung</i>
SdP	Sudetoněmecká strana - <i>Sudetendeutsche Partei</i>
SHF	Sudetoněmecká vlastenecká fronta - <i>Sudetendeutsche Heimatfront</i>
SS	Ochranný oddíl – <i>Schutzstaffel</i>
USA	Spojené státy americké
VOMI	Středisko pro etnické Němce - <i>Volksdeutsche Mittelstelle</i>

1 Úvod

Tématem předkládané bakalářské práce jsou projevy poslanců Sudetendeutsche Partei v parlamentu v roce 1935. Toto téma jsem si vybral, protože mám blízko k Sudetům a také proto, že mnoho projevů bylo hybatelem politického dění od První republiky do roku 1945. Právě chování poslanců a jejich projevy nastínilo předzvěst vývoje, jakým se hodlal sociálně nacionalistický proud vydat. Nejenom dnes lze vidět podobné genealogické problémy na světě, když vedle sebe stojí dva nespokojené národy, které se navzájem ovlivňují.

Přehled projevů je rozepsán v poslední kapitole práce pro pochopení popisu historických, politických či sociálních událostí na půdě parlamentu. Právě toto je jeden z úkolů, který jsem si vytyčil splnit. Druhým úkolem bylo obecné popsání situace v Československé republice, co se týče politických stran a historicko-politických událostí.

Bakalářská práce je rozdělena do 6 kapitol, včetně úvodu a závěru. Práce začíná obecným popisem 20. a 30. let v Československu. Právě v první kapitole si můžeme udělat obrázek o následcích Velké hospodářské krize a jejím vlivu na Československo. Stejně tak jsem do této kapitoly zařadil podkapitolu s názvem Pozitivistické a negativistické německé politické strany, ve které jsem je stručně popsal.

Druhá kapitola je věnována vzniku hnutí Sudetendeutsche Heimatfront. V podkapitolách se nachází exkurz k osobě Konrada Henleina a jeho vyjednávání s ostatními německými politickými stranami. V dalších podkapitolách je popsána organizace Kameradschaftbund, která se stala jednou z hybatelek formování Heimatfront a později Sudetendeutsche Partei, či jaké povědomí měla vláda o Heimatfrontu.

Třetí kapitola se zabývá nástupem Sudetendeutsche Partei, propagandou od jejího vzniku až do počátku válečných let, když v roce 1938 zanikla a začlenila se pod německou NSDAP. V podkapitolách jsou vypsány roztržky v sudetoněmeckém táboře, situace před volbami v roce 1935, následně ve volebním roce 1935 a nakonec první kroky Henleinovců v parlamentu.

Poslední, čtvrtá kapitola pojednává o projevech poslanců Sudetendeutsche Partei. Tato kapitola představuje stěžejní část práce. Jejich projevy začínají být přednášeny ihned po zvolení do parlamentu v roce 1935 a končí 24. schůzí parlamentu ve stejném roce.

Literatura, se kterou jsem pracoval, byla rozsáhlá. Zmíním zde pouze klíčové tituly, které mi pomohly práci sestavit. V první řadě musím zmínit Johanna Wolfganga Brügela s knihou Češi a Němci 1918-1938. V jeho knize je dopodrobna rozepsána analýza vztahů Čechů a Němců v Československém státě. Dále zde musím zmínit druhý díl trilogie Zdeňka Kárníka, konkrétně České země v éře První republiky: Československo v krizi a ohrožení (1930–1935). Dalším titulem je kniha od Jiřího Malíře, Pavla Marka a kolektivu s názvem Politické strany: Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861-1938. Ta mi pomohla zejména v podkapitole o německých politických stranách v Československu. Dále jsem ji využil v popisu Heimatfront a jeho nástupkyně Sudetoněmecké strany. Poslední knihou, kterou hodlám zmínit, je titul od Volkera Zimmermanna Sudetští Němci v nacistickém státě: Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945). Pomocí jeho díla jsem dokázal z velké části zformovat první třetinu své předkládané práce.

2 Popis situace ve 20. a 30. letech

Po konci první světové války a rozpadu habsburské monarchie vzniklo mnoho nových autonomních států. Jedním z nich byla i Československá republika, která vznikla 28. října 1918. Ve složité situaci se ocitly více než tři miliony Němců, kteří obývali Čechy, Moravu a Slezsko. Zde začínají rozpory, když se právě zmíněné německé obyvatelstvo dožadovalo svého sebeurčení. K tomu velkým dílem přispěl čtrnáctibodový program¹ amerického presidenta Woodrowa Wilsona, ve kterém jasně, v bodě 10, navrhuje autonomní vývoj pro obyvatele žijící na území bývalého Rakouska-Uherska.² Německé obyvatelstvo vycítilo šanci na vytvoření svého vlastního státu a ve snaze odtrhnout se od majority Čechů a Slováků vytvořilo provincie *Deutsch-Böhmen* a *Sudetenland*. Cílem bylo připojení těchto „ostrovů Němců“ pod správu Německého Rakouska, to však vítězné mocnosti ihned odmítly.³ Československá vláda nebyla ochotná přijít o průmyslově vyspělé Sudetsko⁴ a tak jej v roce 1918 vojensky obsadila. Po demonstracích v roce 1919, které propukly v pohraničí, se rozpadla myšlenka sjednotit německé pohraniční obyvatelstvo pod taktovku nově vzniklé Československé republiky. Velká část německé menšiny sdílela myšlenku tzv. Pangermanismu⁵ a tak pro ně bylo prakticky nereálné, jako pro bývalou elitu Rakousko-Uherské monarchie, se podvolit Čechům a Slovákům v novém státě. Začlenění Sudetských Němců pod Československou správu nastalo 10. září 1919 v rámci Saintgermainské smlouvy. Definitivu kodifikovala až ústava 29. února 1920, kterou přijalo Národní shromáždění složené především z českých a slovenských poslanců, tedy bez účasti německých poslanců.⁶

Ve dvacátých letech započaly pokusy o vytvoření jednotného negativistického sudetoněmeckého hnutí s názvem Sudetoněmecký svaz, který měl vstoupit do voleb v roce 1925. Díky pragmatickému smýšlení se nakonec hnutí nesjednotilo a ani nevzniklo. Dění v sudetoněmeckém táboře od dvacátých let ovládaly dvě hlavní politické strany, Německá

¹ Mezinárodní uspořádání po Velké válce, vyřčený 19. ledna 1918

² ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě : Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945)*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2001. ISBN 978-80-726-0055-7. s. 35.

³ Tamtéž.

⁴ Slovo Sudety, též Sudetsko, bylo od roku 1947 vládou ČSR úředně zakázáno. Opět do funkce se uvedlo až v 90. letech

⁵ Idea sjednotit německy mluvící lidi pod nadvládu Německa

⁶ KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství? : Češi a Němci v československém státě (1918–1938)*. 1. vydání.

Praha: R ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů, 1993. ISBN 80-901431-3-X. s. 30.

nacionalistická strana dělnická (*Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei*, dále DNSAP) a Německá nacionální strana (*Deutsche Nationalpartei*, dále DNP). Nepochybně existovalo více německých i proněmeckých stran, těmi se ale budu zabývat později v následující podkapitole.

Soužití Němců s Čechy ve dvacátých letech nebylo lehké. Stále zde panovalo přesvědčení o nutnosti vybudovat moderní, demokratický stát s proevropsky smýšlejícím systémem, jenž by byl rovný ke všem národům, jež v něm žijí a tento kolos udržet prakticky v chodu⁷. Brügel zde poukazuje na skutečnost, že pokud by takový stát měl fungovat, musel by se vyhnout nepokojům a rozporům, které propukly po roce 1933. Češi do roku 1926 stále více pronikali na úřednické pozice. Němci o tato místa nejevili zájem, časem ani nemohli, jelikož byla uzákoněna potřeba skládat jazykové zkoušky v češtině. Ihned po převratu v roce 1918 referoval německý konzul Gebssattel, který přebýval v Praze: „*Někteří úředníci místodržitelství a dalších úřadů, z hlediska nové vlády zvláště nežádoucí, byli odesláni na dovolenou. Všichni ostatní úředníci německé národnosti, mezi nimiž je několik osob ve vedoucím postavení, zůstávají prozatím ve funkcích.*“⁸ Mnoho vysloužilých úředníků, zejména pak prohabsburských, bylo posíláno do penze. Československá vláda však věděla, že nemůže nadobro zavrhnout německé úředníky, a tak postupně vznikaly posty, na nichž němečtí úředníci našli svá místa, ať se jednalo o soudcovství (Nejvyšší soud a Nejvyšší správní soud) nebo pozice zástupců českých úředníků zemské správy v Praze a Brně. Brügel opět poukazuje na skutečnost, že pokud byl německý úředník přesunut z vlasti do Čech, mohl pocítit kariérní až nacionální bolest. Podle plánu mělo proběhnout jakési sblížení obou národů, v praxi si však oba národy vedle sebe žily po svém. Jako příklad může sloužit vztah německých profesorů na české univerzitě, kteří své české kolegy takřka ignorovali.⁹

Dalším z česko-německých problémů bylo školství. K rušení německých škol došlo ve dvou vlnách. První vlna přišla, když v dubnu 1919 přijalo revoluční Národní shromáždění zákon, který zaručoval nedotknutelnost německého školství. Podle tohoto zákona se měly zřizovat školy či výuka tam, kde po dobu tří let bude v průměru nejméně čtyřicet německých žáků. Tyto počty nebylo možné udržet a školy se začaly rušit. Druhá vlna přišla v roce 1925, kdy do

⁷ BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1918–1938*. 1. vydání. Praha: Academia, 2006. ISBN 978-80-200-1440-3. s. 212.

⁸ Tamtéž, s. 213.

⁹ Tamtéž, s. 214.

školních lavic zasedly slabé ročníky z dob Velké války. V té době již nebylo možné udržet v chodu německé školy jako tu v Nové Bystřici, kde studovalo ke konci roku pouhých 8 žáků¹⁰. Složitější proces uzavírání školy nastal například v Prostějově. Ten doprovázely demonstrace v čistě českém městě. Opět nebude překvapením, když zmíním, že německá reálka měla třídy obsazené v počtu 7 nebo 8 žáků. Tolik ke školství v Čechách, nicméně na Slovensku německé školství existovalo až od roku 1918, a tak Němci sídlící na území Slovenska a Zakarpatské Rusi na tom byli, co se týče školství, o poznání hůře.

Hospodářství je pokladnicí státu a to věděla i Československá vláda. Od rozpadu monarchie se snažila zmírnit převahu německých továrníků a vlastníků půdy. Tato opatření se vyřešila pozemkovou reformou, kdy vlastníci velkých pozemků přišli o svou půdu. Zvýhodnění byli především čeští rolníci, i když po reformě volali i Němci. Dopis ministerstva zahraničí poslaný Paulu von Hindenburgovi uváděl: *„Na nacionálněpolitických důvodech spočívající československé úsilí uvésti sudetoněmecké podniky do hospodářské, a zejména finanční závislosti na československém hospodářství, dosud nevedlo k žádným významnějším výsledkům.“*¹¹ Pravda byla, že za Rakouska-Uherska byl odbytový trh chráněný a garantovaný cly, avšak po rozpadu „žlutočerné“ monarchie zanikl. Propojení s Vídní již nebylo důležité a velká většina nevýdělečných hospodářství musela hledat možnost odbytu na zahraničních trzích. Zastaralost průmyslových sektorů, zejména toho spotřebního, se projevila již před koncem první světové války. Z dlouhodobého ekonomického hlediska se nebudovaly závody ke zpracovávání kovů či chemie, vláda sázela spíše na zemědělství.

¹⁰ BRÜGEL, s. 214.

¹¹ Tamtéž, s. 215.

2.1 Vliv a následky Velké hospodářské krize

Když 29. října 1929 krachla newyorská burza¹², pro svět to znamenalo mezník ve vývoji moderních dějin. Žádná krize předtím nedosáhla takové hloubky a ani neměla takový průběh jako právě tato. V povědomí lidí je krize z 30. let neodlučně spojena s druhou světovou válkou a zajisté také otevřela brány pro nastolení diktatury v Německu.

Československo bylo ve střední Evropě, hned po Německu, nejvyspělejší průmyslový stát.¹³ Od 20. let měl Československý stát charakter průmyslově agrární. Když v roce 1930 proběhlo sčítání lidu, 34,9% obyvatelstva se přihlásilo k zemědělství a lesnictví.¹⁴ Problém nastal ve srovnání hospodářského rozvoje v jednotlivých částech státu. Zakarpatská Rus a značná část Slovenska zůstávala zemědělská, kdežto české země dominovaly v různých odvětvích průmyslu. Většina průmyslu se však koncentrovala v severních a středních Čechách. Pokud se podíváme na světový průmyslový žebříček, dozvíme se, že Československo bylo na 10. místě mezi lety 1925-1929.¹⁵ Československo se sice nacházelo za Velkou Británií, USA, Německem nebo Švýcarskem, avšak předčilo Itálii a Rakousko. Z pohledu zemědělství bylo v První republice nadprůměrné množství orné půdy, lesů a průměrně pastvin, zahrad a vinic. Díky této bohaté základně se charakteristickým rysem stala právě výroba rostlinných výrobků z brambor, řepy, ječmene a chmelu. Tuto strukturu mělo československé hospodářství již od svého vzniku, stejně tak Československo zdědilo po Rakousko-Uherské monarchii prakticky veškerý porcelánový průmysl, až 90 % veškeré výroby skla a těžby uhlí. Další průmyslová odvětví, která byla situovaná na území ČSR, byly textilní a obuvnické továrny, cukrovary nebo také hutě, chemické závody, kterých však byl již menší podíl. Díky těmto průmyslovým odvětvím se československý trh stále více spojoval s kapitalistickým světovým trhem a jeho výrobky nacházely odbyt především v blízkých zemích Německa, Polska a nově vzniklých států na jihu Evropy. Na západ zboží putovalo především do Anglie a Švýcarska a pozvolna se

¹² Též zvané jako Černý čtvrtek

¹³ LACINA, Vlastislav. *Velká hospodářská krize v Československu 1929–1934*. 1. vydání. Praha: Academia, 1984. ISBN 21-058-84. s. 23.

¹⁴ Tamtéž, s. 23.

¹⁵ Tamtéž, s. 25.

budovaly obchodní vztahy také s USA. Zprostředkovateli těchto obchodních styků byly z počátku berlínské nebo rakouské banky či obchodní společnosti.¹⁶

Poválečná hospodářská krize¹⁷ zasáhla Československo především v průmyslu, textilním a železářském a obchodu. Nástup krize byl, ve srovnání s jinými zeměmi (Velká Británie, USA), pozdní a tak propukla naplno až v roce 1923. Během roku 1923 přešla rychle v depresi a její překonání usnadnilo až obsazení průmyslově silného Porúří francouzským a belgickým vojskem.¹⁸ Tím se vyřadily z mezinárodního obchodu německé podniky a výrazně se zmírnily negativní důsledky krize, čímž se zabránilo znehodnocení koruny při exportu československých výrobků. Od roku 1924 se prvorepublikové ekonomice opět začalo dařit. Československo začalo exportovat zbraně do zemí Malé dohody¹⁹ a zemí sousedících na severu se Sovětským svazem. Mezi lety 1927 až 1929 prožívalo Československo svou zlatou éru. Průmyslový a zemědělský odbyt získal nebývalý obchodní rozmach, koupěschopnost obyvatelstva vzrostla a dokonce byl přijat zákon o stavebním ruchu ze 7. dubna 1927, jenž poskytoval stavebníkům osvobození od daní a státní záruku.²⁰

Nástupu hospodářské krize předcházela vysoká konjunktura²¹ v československé ekonomice. Mnoho podniků modernizovalo svůj strojový park a investiční činnost, která vrcholila v mezinárodním měřítku, probíhala v Československu opožděně. Během roku 1929 byl tzv. zakladatelský ruch ještě o 75 milionu korun větší než v předešlém roce, a tak banky půjčovaly více investičních úvěrů.²² Už v roce 1928 byl odbyt textilu, cukru a sladu nižší.²³ Zemědělci považovali propad pouze za přechodný jev způsobený vysokou úrodou.

Krach na newyorské burze nezbudil v Československu příliš velkou pozornost a ani noviny tuto nadcházející hospodářskou katastrofu nezaznamenaly²⁴. Vypuknutí krize způsobilo ve světové ekonomice řetězovou reakci. Po USA krize pohltila právě země, které byly se Spojenými státy obchodně a kapitálově spjaty – Německo, Anglii, Belgii, Rakousko, Kanadu.

¹⁶ LACINA, s. 32.

¹⁷ Hospodářská krize mezi lety 1921-1923

¹⁸ Rúrská krize – neschopnost platit reparace Německem

¹⁹ Vojensko-politické spojení Československa, Rumunska a Jugoslávie podporované Francií. Vzniklo v roce 1921.

²⁰ *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/074schuz/s074001.htm>

²¹ Příznivý stav konjunkturálních ukazatelů (výroba, spotřeba, finance, atd.)

²² A SB, NB-IV, bankovní rady 24. 10. 1929 a 20. 12. 1929

²³ Ústřední svaz československých průmyslníků v roce 1928, s. 45-46, 100-101, 109.j

²⁴ Srv. Národní listy, Venkov, Právo lidu, České slovo koncem října a začátkem listopadu 1929

V roce 1931 se krize ještě více prohloubila a ohniskem se stal střed Evropy, hlavně Německo. Právě tehdy krachly přední německé banky (Databanka a Drážďanská banka) a vídeňská Kreditanstalt.²⁵ Od poloviny roku 1933 přešla Velká hospodářská krize ve světovou depresi. Ke zlepšení došlo v první polovině roku 1935, kdy se deformované ekonomiky mnoha států začaly připravovat na válku. Ovšem jsou státy, jako například Nizozemí či Francie, kde se na zlepšení situace muselo čekat až na začátek roku 1936.

V Československu na druhou stranu nepropukla krize najednou takovou silou, jako v USA nebo sousedním Německu. Naplno začala vrcholit mezi lety 1932 a 1933. Zvláště postižena byla sudetoněmecká území, kde převládal spotřební průmysl, který byl orientovaný na vývoz.²⁶ Propad zaznamenalo především odvětví textilnictví a sklářství a nastalo propouštění. Nejkatastrofálnějším sociálním důsledkem je podle Kurala obrovská nezaměstnanost sudetských Němců. Ta nastala téměř současně jak v ČSR, tak i v Německu. Oficiálně bylo vedeno na území Československa 700 000 lidí bez práce, skutečný odhad však sahá k 1 300 000 a v Německu toto číslo stoupl až na 6 milionů. Na krizi reagovala vláda Československa podporou mezi 26-52 Kč týdně na osobu, při minimu dělnické rodiny od 100 do 150 korun.²⁷

Jak jsem již výše zmínil, krize zasáhla tvrdě pohraničí a některé továrny se dokonce bouraly, což ještě více prohlubovalo beznadějnost situace. V roce 1930 bylo v průmyslu zaměstnáno 30 % sudetských Němců výdělečně činných. Situace netrvala dlouho, a právě nejcitelněji na sobě pocítili dopad krize sudetští Němci, kteří trpěli nesrovnatelně vyšší nezaměstnaností než Češi.²⁸ Sociálně národní důsledky na sebe také nenechaly dlouho čekat a nespokojenost sudetských Němců se zvyšovala. Politici i národní tisk vytýkali vládě nedostatečnou hospodářskou podporu podnikatelů v pohraničí a zvýhodňování Čechů. Do června roku 1936 se sice situace nezaměstnaných v pohraničí zlepšila, když nezaměstnanost klesla z 19,24 % na 14,52 %.²⁹ Přesto se jedná o vysoká čísla, neboť v ostatních regionech ČSR klesl podíl nezaměstnaných z 11,07 % na 5,62 %. Díky vývoji v sousední Německé říši se do Sudet přenesla popularita nacismu, který začínal v Československu pozvolna nabírat na síle. Když

²⁵ LACINA, s. 71.

²⁶ ZIMMERMANN, s. 37–38.

²⁷ KURAL, *Konflikt*, s. 103.

²⁸ ZIMMERMANN, s. 37–38.

²⁹ Údaje Ústředního svazu německého průmyslu

v roce 1933 vyhrála volby NSDAP v Německu, síla odporu k Čechům a snaha o odtržení tzv. utlačovaných „Volksdeutche“ od Československa sílila ještě více.

2.2 Pozitivistické a negativistické německé politické strany

Vznik Československa způsobil mezi německým obyvatelstvem vlnu negativních reakcí, které vyústily v demonstrace v roce 1919. Při sčítání lidu o dva roky později se k německé národnosti hlásilo 2 973 000 osob, v roce 1930 o 100 000 více.³⁰

Ústava dávala německá menšině stejné politické příležitosti jako ostatním národům na území Československa. Po volbách v roce 1920 vznikl jednotný Německý parlamentní svaz, avšak v té době ještě bez nejsilnější politické německé strany, sociální demokracie (*Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei in der Tschechoslowakischen Republik*, dále DSDAP). Ta existovala již za Rakouska-Uherska, po rozpadu monarchie a vyhlášení Československého státu do řad DSDAP začalo vstupovat čím dál více lidí. Právě DSDAP trvala na právu sebeurčení pro sudetské Němce a prosazovala myšlenku vytvoření německých samostatných provincií. Němečtí socialisté odmítali spojení s Henleinovou stranou. Později se ostře vyjadřovali proti SHF, když shledávali jako jedinou účinnou možnost v jeho zákazu.³¹

Vznik Německé nacionalistické strany dělnické (*Deutsche Nationalsozialistische Arbeiterpartei – DNSAP*) stavěl na stranickém programu německých nacionálních socialistů Deutsche Arbeiterpartei z roku 1904. Program se vymezoval proti myšlenkám marxismu i kapitalismu. Určitě nikoho nepřekvapí, když se v kapitolách programu objevovalo velkoněmectví, zavedení národní a kulturní autonomie nebo rasová a antisemitská nenávisť.³² Mezi satelitní organizace, které spadaly pod DNSAP, byl Odborový svaz německých dělníků (*Gewerkschaftsverband deutscher Arbeiter*), který měl poměrně rozsáhlý vliv. Strana měla dle informací jejího předsedy Rudolfa Kaspera na 100 000 členů. Vliv se snažila organizace rozšířit i do mládežnických kruhů a tak vznikl Německý nacionálně socialistický studentský svaz (*Deutsche nationalsozialistischer Studentenverband*), Nacionálně socialistický svaz mládeže (*Nationalsozialistischer Jugendverband*) a v konečném

³⁰ MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kolektiv. *Politické strany : Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861—1938*. 1. vydání. Brno: Doplněk 2005. ISBN 978-80-723-9178-3. s. 861.

³¹ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918–1938) : Díl druhý: Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. 1. vydání. Praha: Libri, 2002. ISBN 978-80-7277-031-1. s. 141

³² MALÍŘ, s. 871.

polovojenský Národní sport (*Volkssport*), který se přibližoval strukturou organizaci SA³³ ve Velkoněmecké říši. *Volkssport*, který byl založený v roce 1929, byl nakonec hřebíčkem do rakve DNSAP i DNP. Oddíly *Volkssportu* se pravidelně účastnily akcí SA v sousedním Sasku a Bavorsku. Uniformovanost, polovojenský výcvik nebo pozdrav „Heil Hitler“, to vše si osvojili vůdci *Volkssportu* u soudruhů v Německu. Již od počátků existence organizace její činnost československé úřady monitorovaly a snažili se ji omezit. Když v roce 1932 přišel zákaz všech přiřčených organizací DNSAP, dostalo se pochopitelně i na *Volkssport*. Při domovních prohlídkách zjistily úřady důkazy o napojení na nacistické kruhy v Německu a byl zahájen soudní proces se sedmi vybranými vedoucími představiteli. Ti dostali tresty odnětí svobody mezi jedním až třemi lety. V únoru roku 1933 schválil parlament zrušení imunity pro čtyři poslance DNSAP, aby mohli být stíháni v souvislosti s *Volkssport* procesem.³⁴

DNSAP si zachovala své předválečné směřování a tak v čele stanuly osobnosti jako Hans Krebs nebo Hans Knirsch. Od 30. let se začal prosazovat princip vůdcovství stejně tak jako v zahraniční NSDAP, podle toho se také začala dělit struktura strany. Organizace sestávala ze tří stupňů: místních, okresních a krajských. Jak jsem již zmínil, největším rivalem se stala právě německá sociální demokracie. Ty spolu soupeřily o přízeň voličů z řad dělníků a středostavovských vrstev živnostníků a úředníků. Ve volbách v roce 1920 získala DNSAP pět poslaneckých míst z dvaceti pěti, jelikož kandidovala s německými nacionalisty. V dalších volbách již kandidovala sama za sebe a počet poslanců vzrostl v roce 1927 na sedm a v roce 1929 na osm.³⁵ Prakticky ihned na začátku 20. let začala strana spolupracovat s rakouskými nacionalisty a s NSDAP. Právě vrcholní představitelé strany byli pravidelně zváni jako řečníci na shromáždění obou stran.³⁶ Velký rozmach strana zaznamenala jednak po vítězství Hitlerovy NSDAP a ve 30. letech díky důsledkům hospodářské krize. Již od roku 1931 se voličské spektrum značně rozšiřovalo, a tak si mimo jiné mohla strana dovolit svůj podíl na organizaci stávků horníků v Mostě v roce 1932. Po zavraždění antifašistického emigranta Theodora Lessinga v roce 1933 vláda zbystřila a začala vyšetřovat DNSAP. Ta se raději sama rozpustila a její členové přešli do nově vzniklé strany Konrada Henleina.

³³ Sturmabteilung – útočné oddíly

³⁴ BREITFELDER, Miroslav. *Volkssport a jeho proces*. In: *Dějepis XXIII : sborník katedry historie : napsán a sestaven k šedesátým narozeninám katedry 1948 – 2008*. Plzeň: FPE ZČU, 2008, s. 48–60. ISBN 978-80-7043-759-9.

³⁵ KÁRNÍK, 1918–1938, s. 124.

³⁶ MALÍŘ, s. 871.

Když po převratu v roce 1918 vznikla Československá republika, chybělo Německé nacionální straně politické vedení. To zapříčinilo rozklad strany na jednotlivé tábory, avšak ty si zachovávaly svůj rakouskoněmecký nacionální postoj. Ze vzájemných šarvátek vzešla v roce 1919 vítězná *Deutschböhmische Volkspartei*. Ta byla po čtrnácti dnech své existence zakázána československými úřady pro velezrádnou činnost. V dubnu stejného roku tak vznikla Německá nacionální strana (*Deutsche Nationalpartei* - DNP), která měla před sebou velmi tvrdý oříšek. Budování vlivu bylo velmi obtížné, jelikož na Moravě a Slezsku měla největší vliv *Deutschesoziale Volkspartei für Schlesien und Nordmähren*. Po společných jednáních se koncem roku 1919 obě strany sloučily do jedné. K nim se přidala také *Deutschnationale Partei aus Mittel- und Südmähren* a *Deutschböhmische Einheitspartei*. Po sloučení všech stran se v prosinci 1919 uskutečnil první sjezd strany. Podobně jako v případě DNSAP vycházel program z negativního naladění vůči ČSR, plánu sjednocení všech Němců žijících na jejím území a podpory antisemitismu a velkoněmectví. Strana sice měla slabou členskou základnu, avšak to nahrazovala zkušenými předáky strany. Jedním z nich byl Rudolf Lodgmann von Auen, který stál v čele pokusu o odtržení od Československa a snažil se ustanovit separátní provincii *Deutschböhmen*. Dalšími členy strany byli například Alois Baeran, který proslul svými výtržnostmi v parlamentu, Othmar Kallina nebo Heinrich Brunar, který založil *Deutschsoziale partei*.³⁷ Právě nacionální strana byla důležitou organizací, která zastávala negativistický postoj proti Československu. V roce 1920 získala ve volbách do parlamentu 12 mandátů, záhy v roce 1925 však katastrofálně propadla a její vliv postupně začal slábnout. V říjnu 1933 byla její činnost pozastavena a o dva roky později se sjednotila pod taktovku SdP.

Německá živnostenská strana (*Deutsche Gewerbepartei*) byla založena roku 1919 v Teplicích. Šlo o stranu, která zastupovala zájmy obchodníků a živnostníků. Strana neměla v dřívějším státním zřízení zastoupení a tak byla ve zjevné nevýhodě. V letech 1925 a 1929 získala celkem tři mandáty a tak fungovala jako spojenec silnějších stran. Na konci 20. let silně vystupovala proti negativistickým stranám a doufala, že se bude profilovat jako středostavovská strana, což jí nevyšlo.³⁸ Její vliv postupně slábl a v roce 1931 ztratila velkou část voličů. Konrad Henlein jejím zástupcům nabízel spolupráci s SHF. Po neúspěšných volbách v roce 1935 tak fakticky přestala strana existovat a po roce 1938 se sloučila s SdP.

³⁷ MALÍŘ, s. 874.

³⁸ Tamtéž, s. 876.

Křesťanskosociální tradice byly v Rakouských zemích zakořeněné už od konce 19. století. Po rozpadu monarchie vznikla nová Německá křesťansko-sociální strana lidová (*Deutsche Christlichsoziale Volkspartei*, dále DVC), která se snažila vyvázat z vlivu Vídně. Novou základnu si zvolila v Praze, avšak nejsilnější pozici měla v tradičních religiózních oblastech jako je Slezsko a Morava. Úhlavním nepřítelem Křesťanské strany byla po celé období 20. let sociální demokracie. Spory panovaly především v oblasti školství a kultury. Určité napětí panovalo i se Svazem zemědělců kvůli vlivu na stejnou skupinu, a to rolníků. Ve volbách v roce 1925 získala německá křesťanskosociální strana 13 mandátů. Ve volbách, které se konaly o 4 roky později, strana oslabila a odešla do opozice. Začala smýšlet v nacionálním duchu a kritizovala vládu za nedostatečnou pozornost vůči německé menšině. Strana se postupně začala radikalizovat a po vzniku SHF se již hledaly možnosti vzájemné spolupráce. Nejkritičtější se stal rok 1935, kdy strana získala pouze 6 mandátů, objevily se spekulace o možném začlenění pod SdP. Po jednání s ministerským předsedou Milanem Hodžou³⁹ se rok na to vrátila do vlády. Zanikla v roce 1938 po obsazení Rakouska armádou Třetí říše.

Jednou z nejvýznamnějších stran politického spektra byl Svaz zemědělců (*Bund der Landwirte*, dále BdL). Svaz zemědělců vzešel z činnosti Německé agrární strany (*Deutsche Agrarpartei*) vzniklé na počátku 20. století. Její důležitou postavou byl Josef Jannaush, bývalý člen sociálnědemokratické strany. Ten přinesl do strany spoustu organizačních zkušeností a tak brzy získala silný politický vliv. Získala v roce 1920 přes 240 000 hlasů a vyprofilovala se na pozitivistickou stranu díky dobrým vztahům předsedy strany Franze Křepky s tehdejšími prezidentem Tomášem Garriguem Masarykem. V následujících letech vstoupila do vlády a vytvořila koalici Německého volebního společenství⁴⁰ a úzce spolupracovala s českou Agrární stranou. V roce 1933 navázali představitelé BdL kontakty se Sudetoněmeckou vlasteneckou frontou a poskytly jí ochranu před zásahy československých úřadů. Na konci roku 1934 však vedení strany silně kritizuje politiku SHF. Následující rok se strana voličsky propadá a již nepůsobí jako jeden z hybatelů státu. Po roce 1938 se její nový představitel Gustav Hecker snažil sloučit BdL a SdP, avšak bezúspěšně. Svého cíle fakticky dosáhl o dva měsíce později, kdy po anšlusu Rakouska stranu rozpustil a většina členů přešla pod křídla SdP.

³⁹ Slovenský politik za agrární stranu. Byl několikanásobným ministrem a později se stal předsedou vlády ČSR.

⁴⁰ Politická formace na území ČSR. Sdružení několika menšinových německých stran. Vznikla v roce 1920.

Poslední stranu, kterou hodlám představit, je Německá demokratická svobodomyšlná strana (*Deutsche Demokratische Freiheitspartei*, dále DDFP), která vznikla v roce 1919 jako následník Německé pokrokové strany (*Deutsche Fortschrittspartei*). DDFP podporovala požadavky autonomie, ale zároveň byla připravena spolupracovat s nově nastolenou československou vládou. Uvnitř strany panovaly rozpory v tom, jak se bude dále vyvíjet. Jedni zastávali cestu spolupráce s vládou, například Bruno Kafka, jiní s tímto názorem nesouhlasili. V prvních volbách získali dvě poslanecká a dvě senátorská křesla, jenže do následujících nevstoupili na protest proti ztroskotání snah o sjednocení všech německých občanských stran.⁴¹ Kritický okamžik přišel v roce 1927, kdy se DDFP ohradila proti zákonu o správní reformě. V té době hledala spojence a v roce 1928 se sloučila se separátní frakcí německé nacionální strany kolem poslance Alfreda Rosche⁴². Po převzetí moci Adolfem Hitlerem v Německu a vytvoření SHF se strana osamostatnila kvůli nesouhlasu s programem Německého pracovního a volebního společenství (*Deutsche Arbeits- und Wahlgemeinschaft*).⁴³ Po březnu 1938 se odmítla připojit k SdP a její činnost ukončila mnichovská dohoda.

3 Vznik Sudetendeutsche Heimatfront

Světová hospodářská krize mezi lety 1929 až 1933 měla za následek nárůst členů DNSAP. Stejný vzestup zaznamenala i Národněsocialistická německá dělnická strana v Německu. Když se 30. ledna 1933 dostal k moci Adolf Hitler, bylo rozhodnuto, jakým směrem se situace v Německu bude v následujících letech vyvíjet. Program NSDAP vycházel ze starého německého imperialismu a pangermanismu, smíšených s antisemitismem, antikomunismem a antidemokratismem. Díky vskutku špičkové propagandě se podařilo nacistům zradikalizovat masy lidí. Hitler nabízel těmto lidem zuboženým hospodářskou krizí pozemkovou reformu nebo demagogické právo dělníka na zisk, zároveň s tím hlásal nadřazenost germánské rasy nad ostatními národy.

Ohlasy na tuto novou politiku na sebe v ČSR nenechaly dlouho čekat. Fašistické tendence pronikaly i do československých politických stran, především do odnože agrární strany,

⁴¹ MALÍŘ, s. 888–889.

⁴² Československý politik německé národnosti. Nejprve kandidoval za DNP, později přešel do SdP. Po roce 1938 zasedal v Říšském sněmu za NSDAP. Po válce byl zatčen a zemřel v roce 1947 v Pankrácké věznici.

⁴³ Vznikla v roce 1928 na důraz nesouhlasu proti negativismu DNP, který poškozoval zájmy německého průmyslu. Zároveň byla odpůrcem antisemitismu a nacistické ideologie.

kteřou prezentovali Rudolf Beran, Josef Vraný a Josef Zadina. Podobně ale pronikal fašismus i do národní demokracie a zvláště do Hlinkovy slovenské ľudové strany (HSLŠ).⁴⁴ Německý fašismus pochopitelně propagovaly také německé strany, jako byla DNP a DNSAP. Československá vláda však včas prozřela a po soudních procesech s Volkssportem se obě německé nacistické strany se raději v roce 1933 rozpustily.

Ve stejném roce, přesněji 1. října 1933, se v chebském hotelu „Věčné světlo“ sešli představitelé nového politického hnutí, Sudetendeutsche Heimatfront (SHF), v čele s Konradem Henleinem. Vše již bylo dopředu pečlivě naplánováno, jelikož se ještě před touto událostí vedla jednání politiků DNSAP a DNP. 23. září se Henlein setkal prvně s předáky DNSAP. Ke konečnému rozhodnutí však dospěli až ke konci měsíce a to tak, že stranu rozpustí a členstvo přejde pod nově vytvořenou stranu Konrada Henleina. S Německou nacionální stranou se Henlein s Brandem⁴⁵ dohodli již 20. září. Předseda strany Othmar Kallina se taktéž nechal slyšet a přislíbil přechod stoupenců DNP do SHF (*Sudetendeutsche Heimatfront*).

V salónku hotelu Věčné světlo přednesl Henlein výzvu ke všem sudetským Němcům, aby vstoupili do nově vzniklé politické strany. Text pochopitelně nebyl jen z Henleinovy hlavy. Podílelo se na něm několik „hakenkrajclerů“⁴⁶ a vůdci DNP a DNSAP Rudolf Kasper a Othmar Kalina. SHF prohlásila, že svůj program povede v duchu křesťanského a německého světového názoru. Ruku v ruce s tímto prohlášením vyhlásil Henlein válku marxismu a dělnickému hnutí a tvrdě kritizoval aktivistické strany.⁴⁷ První stranické buňky byly založeny nejprve na Děčínsku, Jablonecku, Liberecku a Ústecku. Následovaly buňky v Chebu a Karlových Varech. Hlavní úkol byl splněn, vytvořit jednotnou stranu pro společné „sudetoněmectví“.

⁴⁴ NOVÁK, Otto. *Henleinovci proti Československu*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1987. ISBN 28-102-87. s. 10

⁴⁵ Člen NSDAP po roce 1938, šéfredaktor novin SdP „Die Zeit“

⁴⁶ Zastaralé hanebné slovo označující stoupence nacismu

⁴⁷ NOVÁK, s. 23.

3.1 Konrad Henlein

Konrad Henlein, syn německého knihkupce a české matky, se narodil 6. května 1898 ve Vratislavicích nad Nisou. Jeho smíšený původ nebyl nic zvláštního, jelikož v národnostně smíšené zemi existovalo mnoho právě takto smíšených rodin. V mládí se rodina přestěhovala do Rychnova, poblíž Jablonce nad Nisou, kde mladý Konrad vystudoval obchodní akademii. Po vypuknutí světového válečného konfliktu se Henlein v roce 1916 dobrovolně přihlásil do Rakousko-uherské armády. Rok na to byl zraněn střepinou, avšak ne od nepřítele. Zbytek války strávil v zajetí v Itálii. Po skončení války se vrátil zpět a nějaký čas pracoval jako bankovní úředník. V roce 1925 vyhrál konkurz na místo cvičitele Turnerského spolku⁴⁸ v Aši. O několik let později se propracoval na vedoucí funkci, tzv. náčelníka svazové rady DTV (*Deutscher Turnverband*). Henlein zároveň patřil do celkem tajného spolku, Kamaradschaftsbundu. To byla organizace soustřeďující elementy nacionalistické mládeže, které se považovaly za její elitu.⁴⁹ Panoval zde rádoby zednářský způsob ceremoniálů smíchaný s nacionalistickým mysticismem.

Henleina si jako svého pomocníka vyhlédl nacionálněsocialistický poslanec Hans Krebs⁵⁰. Hlavním důvodem Krebsova výběru byla Henleinova politická nezařazenost. Příčinou jeho politické zdrženlivosti byl zřejmě ohled na to, že jako náčelníkovi Německého tělocvičného svazu, mu nepřipadala otevřená politická vazba vhodná.⁵¹ Krebs se měl s Henleinem dle jejich korespondence poprvé sejit 12. září 1933 v Chomutově. Snažil se Henleina přesvědčit, aby aktivně vstoupil do sudetoněmecké politiky. Napoprvé Krebs neuspěl, avšak během jejich druhého společného jednání, 23. září, Henleina přesvědčil. Existuje i jistá spekulace, že se v témže roce na Stuttgartských slavnostech měl Henlein setkat s Hitlerem, ten se o něm měl vyslovit jako o „novém sudetoněmeckém vůdci“.

Jedním z milníků, které pro nás budou důležité, je samotné založení Sudetoněmecké vlastenecké fronty (SHF) v roce 1933. Jejím prvním předsedou se měl stát Marian San Nicoló⁵². Ten však tuto funkci odmítl z kariéře pedagogických důvodů. Díky tomu se do čela strany dostal Konrad Henlein. Jeho první veřejná prohlášení byla směsicí banalit, ale nelze

⁴⁸ Nacionalistické německé tělovýchovné hnutí

⁴⁹ BRÜGEL, s. 330.

⁵⁰ Československý politik za DNSAP

⁵¹ BRÜGEL, s. 328.

⁵² Rektor Německé university v Praze, významník nacistického režimu, příslušník NSDAP

mu upřít, že obsahovala přesně to, co Hitler v daný okamžik potřeboval.⁵³ Zároveň odmítal spojitost Sudetoněmecké vlastenecké fronty s DNSAP a DNP. Henleinova hvězda stále stoupala a to jak v povědomí německé nacistické strany, tak i v západní Evropě. V roce 1934 se na sjezdu v České Lípě veřejně distancoval od nacismu se slovy: „*My, sudetští Němci, musíme vždy zdůrazňovat – neboť je to naše zásadní přesvědčení – že jak fašismus, tak národní socialismus ztrácejí na hranicích vlastních států přirozené podmínky své existence... Fašismus a říšskoněmecký národní socialismus neboli tzv. hackenkreuzlerství nejsou zbožím vývozním.*“⁵⁴

Na jaře roku 1935 propukla v československém tisku diskuze, zda činnost SHF nezakázat. Prvorepublikové státní orgány věděly o stycích mezi Henleinem a německými nacisty. Za Henleina se však postavil T. G. Masaryk a zabránil tak jejímu rozpuštění. „Čistý“ Henlein tak mohl dále pokračovat ve své činnosti v pozici předáka SHF. Před parlamentními volbami roku 1935 se SHF přejmenovala na SdP (*Sudetendeutsche Partei*). Ta pak v těchto volbách získala od voličů nejvíce hlasů. Přesto díky složitému systému přepočtu nezískala nejvíce mandátů. I v této době se strana neustále oficiálně ostře distancovala od nacistů. A to i přesto, že již od roku 1934 ji Říše financovala.

Klíčové pro nás budou také roky 1937 a 1938. V prvním zmíněném roce se Henlein sešel s Hitlerem a prodiskutovali dobře známou doktrínu „žádat vždy více, nežli je možné splnit“. Do druhého zmíněného roku vstoupíme nejprve v únoru, kdy Adolf Hitler vystoupil v říšském sněmu s tím, že nejbližší cíle „na odstřel“ jsou Rakousko a Československo. V září jednání mezi SdP a Československou vládou dospělo k schválení všech Henleinových požadavků. Po proslovu Adolfa Hitlera 12. září 1938 nabraly události v Československu nový směr. Hned druhý den propukly na mnoha místech v pohraničí střety ozbrojených sudetských Němců s četníky, kteří ozbrojence odrazili. Mnoho z útočníků prchlo do nacistického Německa, mezi nimi i Henlein.

Do Sudet se Henlein vrátil až 1. října 1938, to však nepřicházel stále jako předák SdP, ale jako župní vedoucí a šéf civilní a okupační správy vojsk v nově vzniklé župě Sudetenland (*Sudetská*

⁵³ BRÜGEL, s. 338.

⁵⁴ ŠIŠKA, Miroslav. Z tělocvikáře válečným zločincem. Před 120 lety se narodil Konrad Henlein. In: *Novinky.cz* [online]. 6.5.2018 [cit. 2021-04-20]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/historie/clanek/z-telocvikare-valecnym-zlocincem-pred-120-lety-se-narodil-konrad-henlein-13656>

župa)⁵⁵. Hned po jmenování se rozjely soudní procesy s Kamaretschafbundem kvůli domnělému obvinění z homosexuality. Henlein si udržel svou funkci, i když se veřejně stal terčem diskriminace.⁵⁶ Snaha odsunout Henleina na vedlejší kolej posílila 11. ledna 1940, kdy byl v deníku *Völkischer Beobachter*⁵⁷ otisknut článek o možném sesazení říšského vedoucího Sudetské župy⁵⁸. Není se co divit. Henlein přislíbil Němcům, kteří žijí v pohraničí úplnou autonomii, svůj slib však nesplnil. Přitom dle zpravodaje deníku *Times* mnoho českých Němců v autonomii doufalo.⁵⁹ Během „vlády“ Konrada Henleina se často obměňoval jeho štáb. Z jeho spolupracovníků, kteří s ním prošli stranou za staré československé vlády, bylo mnoho nespolehlivých, a postupně je začal vyměňovat. Ani v hospodářské politice si Henlein a jeho nohsledové nevedli příliš dobře. Jako příklad může sloužit bytová krize⁶⁰ z roku 1939. Tu nepřekonal a koncem roku 1943 se bytová potřeba zvýšila o více než 10 %. Ve stejném roce nemělo až 100 000 lidí žijící v sudetské župě ani vlastní postel.⁶¹

Henlein své postavení v klíčových letech uhájil a setrval ve své funkci až do roku 1945. V roce 1944 se pokusil během audience Hitlera přesvědčit o nutnosti eliminovat Čechy a Slováky na východě protektorátu, jelikož se bál vyklíčení silných partyzánských skupin díky Slovenskému národnímu povstání. K tomuto nedošlo, protože slovy Himmlera „není k dispozici tolik vojáků SS.“ 30. dubna 1945 se v Liberci objevil Robert Ley⁶², který informoval o zničující náladě v Berlíně. O den později, se Henlein dozvěděl o Hitlerově smrti a rozhodl se vyjednávat se západními spojenci. Cílem vyjednávání mělo být uznání Mnichovské smlouvy. K tomu nedošlo. Henleina Američané zajali 9. května v Lokti. Poté byl převezen do Chebu a odtud do Plzně. Zde se ze strachu z vydání do rukou českým úřadům rozhodl v noci z 9. na 10. května spáchat sebevraždu. Ještě předtím se snažil svalit vinu na Hitlera a vyvléct se z kolosu zločinů v Čechách a na Moravě.

⁵⁵ Správní jednotka nacistického Německa.

⁵⁶ GEBEL, Ralf. „Domů do Říše“ : Konrad Henlein a Říšská župa Sudety. 1. vydání. Praha: Argo, 2018. ISBN 978-80-257-2468-2. s. 140–141.

⁵⁷ Propagandistické noviny NSDAP

⁵⁸ GEBEL, s. 133.

⁵⁹ Tamtéž, s. 131.

⁶⁰ Krize nedostatku bytů v sudetské župě mezi lety 1939–1945

⁶¹ GEBEL, s. 203.

⁶² Vedoucí Německé pracovní fronty

3.2 Henleinovo vyjednávání s německými stranami

Důležitý úkol pro SHF představovalo vyjednávání s ostatními politickými stranami. Henlein potřeboval v případě nouze silného politického partnera, který by mu poskytl patřičnou ochranu. Tu spatřil ve vyjednávání s nesocialistickými stranami. V květnu 1934 započalo první vyjednávání s vybranými politickými stranami, kde byl úkol více než jasný. Znát a vyjednat podmínky pro sjednocení pod SHF. Drobné strany měly pochopit, že samostatnost nemá smysl a je nutné přejít pod diktaturu SHF. To, že strany přešly pod SHF, znamenalo příliv voličů, peněz a nových členů.

Jednou z menších stran, kterou toužil Henlein využít jako prostředníka pro získání dobrých vztahů s československou vládou měla být Německá živnostenská strana (DGP). První setkání předsedy DGP a Henleina proběhla v září 1934.⁶³ Jednání obou představitelů nevyšlo dle plánů. Další proběhla o rok později, avšak se stejným výsledkem. Henleinovci začali napadat schůze živnostníků a přetahovat silné členy DGP na svou stranu. To se povedlo a živnostníci začali v červnu 1934 fúzovat do SHF. Sjednocení nastalo o čtyři roky později.

Další kořistí SHF se měl stát Svaz zemědělců (BdL). Ti měli úzké vazby na české agrárníky, z čehož chtěl Henlein těžit. Svaz zemědělců v sobě sdružoval všechny vesnické vrstvy a od 30. let se ve svém programu hlásil k stavovskému uspořádání. Po rozpadu německého parlamentního svazu v roce 1922 propukly bouře v německém politickém táboře. Stále se však ve 20. letech jednalo o nejsilnější stranu ihned po DNSAP a toho si byl Henlein hluboce vědom.

V roce 1926 se BdL stala nejsilnější německou politickou stranou a vstoupila do vládní koalice. Když v roce 1933 vznikla *Heimatfront*, navázali s ní představitelé Svazu kontakt, stejně tak se za ní postavili a zabránili tím jejímu rozpuštění ze strany vlády ČSR. Do volebního roku 1935 se obě strany rozešly ve zlém. V dohodě znělo, že ministr Spina, předseda německé agrární strany, bude pozitivně propagovat SHF u vládních míst a Henlein se na oplátku nebude vměšovat na venkov. Zde se ukázala Henleinova úskočnost, když začal již v roce 1933 sbírat voliče na venkově. Silnou oporou mu byla agrární organizace Svaz německé venkovské mládeže. Tu vedli Gustav Hecker a Tonim Müller, kteří sympatizovali se

⁶³ FOUSTKA, Radim Neumann. *Konrad Henlein : neoficiální historie jeho strany*. 1. vydání. Praha: Volná myšlenka, 1937, s. 42.

spannismem.⁶⁴ Během dalšího roku propukly tvrdé neshody uvnitř strany, která byla rozpolcená na dva tábory. Jeden byl prohenleinovský, který vedl místopředseda strany Hacker a druhý pozitivistický vedený Spinou. Po roce 1935 BdL ztratila voličskou základnu a to ji donutilo vyměnit vedení. Do čela strany nastoupil Gustav Hacker, který byl Henleinovým příznivcem.⁶⁵

Německá křesťansko-sociální strana lidová se ke vzniku SHF stavěla v celku odtažitě, jelikož Felix Luscky odmítl návrh na sloučení všech sudetoněmeckých stran pod SHF. Henleinova politická nezkušenost, dění v Říši, kde katolická strana selhala nebo neochota přijít o svou vlastní stranu. To vše byly důvody, pro odmítnutí Henleina. O rok později v roce 1934 se vztahy mezi oběma stranami vyostřily. Henlein zavedl do své politiky touhu o převzetí voličů od křesťanské strany. Ve stejném roce na jednání v Teplicích vedl Henlein projev, ve kterém jasně uvedl, že křesťanská strana je zbytečná, protože SHF je dostatečně křesťanská.⁶⁶ Ihned na to se rozjely akce proti DVC, což zapříčinilo pokles voličů. Celý rok se tak DVC distancovala od Henleinovy politiky, které nakonec částečně ukončila schůze Henleina a Hilgenreinera. Agitace proti duchovním však tajně pokračovala dál.

Německá demokratická svobodomyšlná strana vzešla z Německé pokrokové strany. Byla spjatá s pražskými a brněnskými intelektuály. Její spojenec bylo separatistické křídlo DNP. V roce 1933 však odmítla spolupráci s SHF. Po roztržkách ve straně se nakonec v roce 1935 rozhodla kandidovat se Sudetoněmeckým blokem namísto Henleina.⁶⁷

Sociální demokrati hned z počátku odmítali spolupráci s Henleinovou *Sudetendeutsche partei*. Po převzetí moci nacisty v sousedním Německu a po rakouském anšlusu pomáhali antinacistům a díky tomu se dostali do sporu s DNSAP.⁶⁸ Henlein začal bojovat, protože sociální demokraté se jevíli jako důstojný nepřítel v boji o demokracii. Měl pádný důvod se obávat, jelikož se snažil jednat s druhou nejsilnější stranou. DNSAP se ostře vymezovala vůči *Heimatfrontu*, dokonce požadovali jeho zákaz. V parlamentu se obě strany napadaly jak slovně, tak dokonce i fyzicky.

⁶⁴ NOVÁK, s. 3

⁶⁵ Malíř, s. 884

⁶⁶ FOUSTKA, s. 37.

⁶⁷ MALÍŘ, s. 889.

⁶⁸ KÁRNÍK, 1918–1938, s. 20

3.3 Sudetendeutsche Heimatfront v povědomí Československa

Československý tisk pravidelně informoval o nacionálním hnutí v sudetoněmeckých táborech DNP a DNSAP. Obě strany vnímal tisk negativně, až protistátně. Stejně tak upozorňovala média na vznik *Heimatfront*. O rok dříve, než SHF vznikla, se rozhořel proces s *Volkssportem*. Soudobý tisk velmi podrobně referoval o kompletním průběhu procesu a vyřknutí rozsudků nad obžalovanými. Národní listy shrnuly rozsudek takto: „*Němečtí národní socialisté budou nyní nepochybně rozkřikovati do celého světa falešné legendy o svém mučednictví. (...) Tento pokřik však nikoho nezmate. Obžalovaní byli souzeni řádným soudem a jejich obhájčům bylo poskytnuto tolik volnosti a svobody, že by to nebylo možné nikde jinde v žádném jiném státě. Trest, který brněnský soud včera vyřkl, je jistě trestem spravedlivým.*“⁶⁹ I ostatní tisk si nebral žádné servítky ohledně procesu, týdeník *Přítomnost* zhodnotil proces jako „bezvadný“. Díky těmto informacím z tisku měla společnost jisté povědomí o budoucí činnosti SHF.

8. října 1933 na tiskové konferenci Henlein pronesl, že členové DNSAP nejsou pro SHF hrozbou a že vedení strany má „hnutí pevně v rukou“. Stejně tak všechny ubezpečil, že SHF je pro demokracii, stojí za Československem a odmítá rasismus a antisemitismus. Podle vnitřního nařízení strany z června 1934 hrozilo lidem, kteří budou jednat proti zákonu o ochraně republiky, že budou z *Heimatfront* vyloučeni. Cíl měl být vcelku jasný. Ukázat, že SHF nemá nic společného s Hitlerovou politikou, a mimo jiné přitáhnout ke své straně co možná nejvíce budoucích voličů. Československé úřady však viděly celou situaci jinak. První neoficiální snaha o rozpuštění SHF přišla 13. října 1933. Informátoři totiž zjistili, že SHF je dotována z Německa. O měsíc později referoval Československý konzulát v Lipsku, že Henlein soustavně klame úřady. Dále hlásal, že Henleinova strana má plnou podporu iredentistů (Sudetoněmecký svaz domoviny).⁷⁰

Henlein nešetřil slovy o loajalitě k Československému státu. Stále více se snažil utvrdit stát a jeho občany v legálnosti jeho strany. Presidium ministerské rady ČSR získalo informaci, že sám Hitler vydal rozkaz ke zdrženlivosti v jakékoliv protistátní aktivitě. Henlein tak obratně intrikoval a získával čas k nabrání silné členské základny. Na půdě parlamentu si ve svých

⁶⁹ *Spravedlivý rozsudek v procesu s hakenkrajclery*. In: Národní listy 72, 1932, č. 265, 25. 9. 1932, s. 2.

⁷⁰ KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky : Československo v krizi a ohrožení (1930–1935)*. 2. vydání. Praha: Libri, 2018. ISBN 978-80-7277-570-5. s. 187–188.

začátcích musela své místo SHF vydobýt. Hledání spojenců v aktivistickém křídle bylo logické. Prvním spojencem se stala DGP (Německá živnostenská strana). Ta však nenaplnovala Henleinovy představy, ten mířil výš. Jeho cílem byla BdL. Ta za něj z počátku přebrala zodpovědnost a SHF jakýmsi způsobem chránila. Díky tomu mohl Henlein uspořádat sjezd v České Lípě, kde přednesl projev, ve kterém se vyhranil proti nacismu a fašismu a odmítl válku mezi ČSR a Německem.⁷¹

Lze soudit, že prostí lidé nemohli a ani neměli šanci prokouknout Henleinův skutečný záměr. Jinak na tom však byla vláda, která skrze své rozvědčíky, byla průběžně informována o aktivitách SHF.

3.4 Kameradschaftbund

Podstatnou rolí Svazu kamarádství, neboli *Kameradschaftbundu*, bylo pronikání do jiných organizací a politických stran v ČSR. To věděl i Konrad Henlein, který do něj patřil společně s dalšími představiteli Turnerského spolku, jako byl Walter Brand, Hans Neuwirth, Heinz Ruth a Wilhelm Sebekovsky.⁷²

Hlavní myšlenka svazu vycházela z tzv. „spannismu“. Myšlenku formuloval vídeňský profesor Othmar Spann⁷³, podle jehož učení se mělo stavět na principu elitářství, antidemokracie a vytvoření národního společenství pouze pro německý národ. Učení o stavovském státě nadchlo mnoho sudetoněmeckých studentů vídeňské univerzity, jedním z nich byl Walter Heinrich. Muž, který nebyl zdaleka spokojen s postoji spolku *Wandervogel*, jenž podle jeho názoru vyjadřoval příliš romantický a mírný nacionalismus. Heinrich nadchl svou nespoutanou myšlenkou spannismu Heinze Rutha, který v roce 1926 založil sudetoněmeckou variantu Spannova kroužku ve Vídni s názvem Pracovní kruh pro společenské vědy.⁷⁴ O čtyři roky později se organizace přejmenovala na Svaz kamarádů, svaz pro národně politické a sociálně politické vzdělávání. KB přijal přesnou strukturu vůdcovství, a i když jeho osazenstvo nebylo nikterak početné, začali vyznávat koncept sudetoněmeckého celku s vytvořením

⁷¹ KÁRNÍK, 1930–1935, s. 190–191.

⁷² KÁRNÍK, 1930–1935, s. 186.

⁷³ Rakouský filozof, ekonom, sociolog a profesor, který radikalizoval své myšlenky ve svých vysokoškolských publikacích stavěné na koncepci stavovského antiliberalismu a antimarxismu. Vzorem mu byla Svatá říše římská. Před anšlusem Rakouska byl zatknut a vězněm. Druhou světovou válku přežil a zemřel v roce 1950.

⁷⁴ ZIMMERMANN, s. 42.

hegemonií všech národních skupin Československa podřízených Německé říši. Druhá cesta implementace nacionalismu do Československa byla realizována skrze Hitlerův nacionální socialismus, který na domácí půdě v Československu reprezentovala DNSAP.⁷⁵

KB se pokoušel čím dál více pronikat do politických stran. To se mu povedlo a úspěšně infiltroval DNP a BdL. Nejsilnější složkou *Kamaradschaftbundu* byla Německá turnerská jednota (DTV). Z ní v roce 1931 přestoupili do KB i Henlein a Brand a záhy ovládli celou DTV. Tu transformovali v rámci myšlenek KB. Jako jeden z kroků k elitářství snížili počet členů vedení ze 13 na 5. Mezitím si Henlein vyžádal u ostatních negativistických politických stran odstranění jejich vlivu v DTV. Tím sledoval, že DTV nabídne svou členskou základnu nové jednotné sudetoněmecké straně, kterou toužil vybudovat po vzoru KB. Počty členů DTV se odhadovaly na 170 000, takovou základnu neměla v té době žádná jiná strana.⁷⁶

Henlein svých praktik posléze využil k vybudování jednotné sudetoněmecké organizace SHF v roce 1933. Před vznikem *Sudetendeutsche Heimatfront* Henlein z *Kamaradschaftbundu* vystoupil, avšak do své strany přetáhl své nejbližší z jejích řad. Když vznikla SHF, vyvstala v české společnosti otázka, co to *Kamaradschaftbund* vlastně je. Objevily se nové souvislosti mezi KB a SHF. Později v roce 1933 byli zatčeni Walter Brand, Oskar Kuhn a Wilhelm Sebenowsky. V roce 1934 však byli propuštěni. Vedení SHF došlo k názoru, že bude lepší KB dobrovolně rozpustit, než aby ohrožoval rozvoj SHF.⁷⁷

Labutí píseň si KB zahrál v roce 1935, kdy se strana sudetských Němců cítila velice silná a přivedla KB opět k životu. Ten ve skutečnosti nikdy nezanikl. V únoru 1935 se konala schůze a byly schváleny nové stanovy a byla přijata změna názvu strany na *Bund für politische und Gesellschaftswissenschaftliche Bildung und Erziehung* (Svaz pro vzdělání a výchovu v politice a společenských vědách). K zániku KB přispěla aféra Rutha a Heinricha, kteří byli obviněni z homosexuality. Ruth spáchal sebevraždu a Heinrich byl poslán v roce 1938 do koncentračního tábora. Po těchto událostech ztratil KB vliv v SdP.

Na závěr by bylo dobré zmínit, jakou hrál KB roli v Henleinově hnutí. Již od počátku se u KB vytvářely předpoklady pro spolupráci s nacismem. V momentě, kdy se nacistický proud v roce 1933 zastavil, nastoupil druhý, spannovský. Spannovský proud uplatňoval spolupráci

⁷⁵ KURAL, *Konflikt*, s. 119–120.

⁷⁶ KÁRNÍK, *1930–1935*, s. 187.

⁷⁷ B. H. Z.: *Kameradschaftsbund a jeho historie*. Přítomnost, 13, 1936, č. 24, s. 369–371.

především s Rakouskem na místo otevřeného politického boje s Německem a uplatnění vědecké politiky. S oběma těmito faktory se ztotožňovaly mnohé české i německé strany. Právě hlavní krédo Svazu kamarádů měla být inteligence. Po rozpadu KB se již jeho struktura nacházela pevně v SdP. Muž, který se s KB prolínal, byl Konrad Henlein, jehož politika byla výsledkem všech vnitřních i mezinárodních faktorů spannovského, nacistického konceptu. Až později v roce 1936 se Henlein začal orientovat pouze na nacismus, který přicházel z Německa. Díky němu vykonával politiku pro rozbití Československa. Bohužel pro něj si nikdy nezískal plnou důvěru u nacistického Německa právě díky vazbám na KB a spannismus.

78

4 Nástup SdP

Abychom správně pochopili historii vzniku Sudetoněmecké strany, musíme se vrátit do 1. října roku 1933. V ten den vznikla nám již známá *Sudetendeutsche Heimatsfront*, která měla pod svými křídly sdružovat všechny sudetoněmecké strany. To se však podařilo jen z části. Jejím hnacím motorem se stali členové rozpuštěných stran z DNP a DNSAP a vůdcem Konrad Henlein, který využíval pro účely řízení strany své konzultanty právě z těchto stran a z Kamaradschaftsbundu.⁷⁹

Jedna z nejdůležitějších událostí, která bezpochyby vedla ke vzniku SdP, byl Českolipský sjezd. Hned na počátku roku 1934 musel Henlein a jeho spolupracovníci řešit čtyři hlavní úkoly, a to získat silné členstvo pro svou stranu, organizačně hnutí vybudovat, navázat konexe s nacistickým Německem a v neposlední řadě vytvořit předpoklady pro materiální a politickou pomoc z třetí říše. Tyto úkoly se podařily skrze intriky a vyjednávací schopnosti členů strany. SHF převzala měsíčník *Junge Front* od KB, krajské listy v Opavě a Teplicích, ale nejdůležitější tiskovinou byl týdeník *Rundschau*, který Henlein využíval k získání důvěry příznivců rozpuštěných stran. Politický program se i nadále orientoval na „Volksgemeinschaft“. Počet členstva soustavně narůstal, za rok se členská základna rozrostla z 12 976 na 71 431.⁸⁰ Krizi do strany přinesla aféra s časopisem *Aufbruch*. Policie v lednu

⁷⁸ OLIVOVÁ, Věra. Kamaradschaftsbund. In: *České národní listy* [online]. [cit. 2021-04-25]. Dostupné z <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/prof-phdr-vera-olivova-drsc-kameradschaftsbund.html>

⁷⁹ MALÍŘ, s. 894–895.

⁸⁰ SÚA Praha, SdP 1933–1938, SHS-OA/14/4, statistický přehled počtu členstva SdP

1934 provedla domovní prohlídku a klasifikovala časopis jako nežádoucí. V obvinění se doslova psalo: „*Obsahově hájí veškeré články bojovného německého národního socialismu: odmítnutí demokracie, zavedení fašistického státního hospodářství, štvance proti židům a marxistům. Přitom provádí se současně obezřetnou formou propagandu pro Hitlerovo Německo.*“⁸¹. 1. září se Henlein obrátil na vedení SHF, že ve straně se šíří pomluvy týkající se KB. Dle slov Henleina měl být *Kameradschaftsbund* vzdělávací organizací, nikoliv jak ji popisoval časopis *Aufbruch*.⁸²

21. října 1934 řečnil Henlein na veřejnosti o věrnosti sudetských Němců vůči československému státu a výslovně se vyjádřil, že SHF bude ctít demokraticko-republikánskou formu ČSR. Pangermanismus a panslavismus odmítl jako nevhodné a silně se ohradil proti nacionálnímu socialismu.⁸³

V tomto ohledu klamal Henlein tak napůl, v té době Hitler ještě neměl o Sudety takový zájem a sudetská otázka tak musela ještě počkat na své dořešení. Členové KB, kteří SHF silně ovládali, nesouhlasili s Henleinovým projevem. Mezi členy díky tomu začaly propukát rozpory. Od února začal tisk levicových stran požadovat přezkoumání, zda je existence SHF přípustná. Hlavními argumenty byly nejasnosti kolem financování strany, oslovování jejího předsedy jako Vůdce a náhrada rozpuštěných stran DNP a DNSAP. Problém nastal v okamžiku, kdy si Henlein uvědomil, že strana odporuje zákonům, jelikož byla založena a registrována jako „fronta“. Otázka zákazu a rozpuštění strany se měla projednávat během dubna 1935.⁸⁴

Rozpuštění SHF nebylo tak snadným úkolem. Politici se báli nálady sudetoněmeckých obyvatel, protože by již po roce a půl byla zakázána další silná německá strana. Zároveň se za SHF postavily některé další politické strany, byť ne zcela jednotně. Dokonce i premiér Malypetr a ministr zahraničí Beneš mezi sebou měli na budoucnost SHF názorové roztržky. Oba věděli, že je nutné záležitost vyřešit a navštívili v Lánech prezidenta Masaryka. Masaryk

⁸¹ NOVÁK, s. 88–89.

⁸² NOVÁK, s. 29–30.

⁸³ GEBEL, s. 45.

⁸⁴ NOVÁK, s. 62.

se rozhodl, že SHF se rušit nebude. Tento výrok vyvolal vlnu nevolí u sociálních demokratů, německých agrárníků a ministra zahraničí.⁸⁵

5. dubna se předseda českých agrárníků Viktor Stoupal snažil přesvědčit Henleina, aby kandidoval společně s BdL. To Henlein odmítl, avšak byl vyrozuměn, že její vláda hodlá připustit do nacházejících voleb. Vláda si ovšem kladla podmínku, že nemůže kandidovat jako „fronta“. V táboře SHF tato výtku zapříčinila jistou nevoli, protože již byly natisknuty plakáty, letáky a vyrobeny propagační materiály. Henlein se dohodl se svými spolupracovníky na přejmenování strany na *Sudetendeutsche Partei*. Tak vznikla 29. dubna 1935 Sudetoněmecká strana. O den později, 30. dubna, byla straně oficiálně povolena účast ve volbách.

4.1 Roztržky a problémy v SdP

Henlein musel od samého počátku existence strany řešit její vnitřní problémy. V sudetoněmeckém táboře se vytvořily dvě skupiny, které měly vliv na řízení a strukturu strany. První tábor byl zastoupen členy Kameradschaftbundu, kteří zaujímali vysoké pozice ve straně. Druhý tábor náležel bývalým členům DNSAP. Ti měli zastoupení v čele krajů a místních skupin.⁸⁶

Henlein se obklopil mocnou a poměrně inteligentní skupinou lidí, která však postrádala politické zkušenosti. Ty naopak měly nacionálněsocialistické skupiny, které sice disponovaly slabým vlivem na vedení strany v Praze, ale zato lépe rozuměly okresní politice a díky tomu navazovaly snadněji kontakty s lidmi.⁸⁷

Spor o nadvládu začal gradovat od roku 1934. Obě skupiny se vzájemně začaly napadat skrze svá tisková média, avšak otevřený konflikt, jak poukazuje Zimmermann, vypukl až po vyhraných volbách v roce 1935. Do roku 1935 sjednocovala oba zneprátelené tábory slovy

⁸⁵ KÁRNÍK, 1918-1938, s. 193.

⁸⁶ SMELSER, Ronald M. *Reich National Socialists and Sudeten German Party Elites : A Collective Biographical Approach*. In: *Zeitschrift für Ostforschung*, 23, 1974, s. 639–660.

⁸⁷ SMELSER, Ronald M. Hitler and the DNSAP : Between Democracy and Gleichschaltung. In: *Bohemia*, 20, 1979, s. 189.

Zimmermanna „touha po jednotě, snaha o hospodářskou úlevu, atmosféra krize a počáteční obavy o rozpuštění Čechy“. ⁸⁸

Po vypršení tříletého zákazu činnosti bývalých poslanců DNSAP se je snažil Henlein začlenit do stranického vedení. Jednak aby oba zneprátelené tábory usmířil a jednak aby posílil svou vlastní pozici. Díky těmto strukturálním změnám se do vedení strany dostali i ti nejhlásitější odpůrci KB. Snaha o smír obou táborů ale stejně nebyla naplněna. V radikálním křídle strany začal působit Rudolf Kasper. Od roku 1934 udržoval stálé spojení s SS a později v roce 1937 se stal zmocněncem německé NSDAP. Právě v této nové pozici zastával funkci důvěrníka a zprostředkovával kontakt mezi Německou pracovní frontou (*Deutsche Arbeitsfront*, dále DAF) a nacionálněsocialistickým odborovým hnutím v Sudetech. Henlein plánoval využít časopis *Aufbruch* k získání voličů v roce 1935, což se mu také povedlo. Články v časopise však napadaly Kameradschaftbund a i vedení SdP. V článku „Co je Svaz kamarádů“⁸⁹ jeho autor připustil, že Henlein i další člen Sudetendeutsche Partei Karl Hermann Frank smýšlejí o velkoněmectví, zároveň ale tvrdě zaútočil na celý KB včetně jeho členů Waltera Branda a Heinze Rutha. Dále kritizoval koncept KB, jeho společenství, elitářství a nacionálněsocialistické rasové smýšlení. ⁹⁰

V boji o nadvládu v SdP byly zásadní vztahy s třetí říší. Henlein a spol. se více upínali k Národnímu svazu pro život Němců v zahraničí. Ten byl vedený Hansem Steinacherem, zastáncem spannismu a byl také koordinátorem říšskoněmecké národnostní politiky. V čele svého úřadu byl až do roku 1937, kdy byl zbaven vedení. Oproti tomu se bývalí členové DNSAP a skupina kolem časopisu *Aufbruch* uchýlila k Středisku pro etnické Němce (*Volksdeutsche Mittelstelle*, VOMI) a Zahraniční organizaci NSDAP (*Auslandsorganisation*, AO). Tyto organizace měly zájem o samotnou třetí říši a nacionálněsocialistickou ideu. V momentě, kdy byl ze své pozice odvolán šéf VDA Steinacher, Henleinova pozice se otřásla. Z bojů, které propukaly mezi konzervativními národovci, kam spadal i Steinacher, a radikály z řad NSDAP, vyšli vítězně radikálové. Díky tomuto vítězství se výrazně zlepšila pozice sudetoněmeckých nacionalistů. ⁹¹

⁸⁸ ZIMMERMANN, str. 44.

⁸⁹ *Was ist der KB? Der Kameradschaftsbund. Entarvung einer Clique*. 2. vydání. Prag: Aufbruch-Verlag, 1938.

⁹⁰ Tamtéž, s. 18n.

⁹¹ ZIMMERMANN, s. 45.

4.2 Propaganda SdP

Propaganda a nacionální hnutí šlo v třetí říši ruku v ruce. Právě propaganda byla klíčem k uchopení moci v nacistickém Německu. Stejně tak tomu bylo i v Sudetech. Plakáty, vlajky, noviny či transparenty, to vše představovalo charakteristickou roli ve snadném zapamatování. Pokud použijeme parafrázi ze spisu *Mein Kampf*: „*Národ má ve své většině natolik femininní charakter, že jeho myšlení a konání je určováno více citovým vnímáním, než střízlivou úvahou.*“⁹² Hlavním protivníkem nacionalistů byli marxisté, kteří nabídli velmi vědecký a racionální program, proto musela být hlavní síla národního socialismu v emocích.⁹³

V průběhu sudetské krize se velmi osvědčila síla rozhlasu a tisku. V tisku vycházely články, které vyzývaly obyvatele Sudet ke kulturním úkolům. V Československu před Mnichovskou dohodou vycházelo přes 60 deníků a týdeníků, avšak po úspěchu ve volbách v roce 1935 se deníkem číslem jedna stal deník *Die Zeit*, jeho šéfredaktor byl dr. Walter Brand. Ten byl však hned následující rok vystřídán. Po roce začaly vznikat další řady časopisů, které vydávala SdP, jako příklad může sloužit *Sudetendeutsche Frauenschaft* či *Volk und Führung, Der Kamarad*, který byl vydáván v Liberci, nebo *Volksruf* z Aše. Klíč spočíval v kvantech výtisků. Náklad časopisu *Die Zeit* například začínal na 10 000 výtiscích, avšak v roce 1938 se toto číslo vyšplhalo na desetinásobek.⁹⁴

Kinematografii přikládal Joseph Goebbels nejvyšší důležitost, podle jeho slov se divadlo, literatura a ostatní umění mělo omezit právě ve prospěch filmu. Stejně tak působila kinematografie i v sudetské župě od října 1938. Zprvu bylo okamžitě zakázáno promítat filmy s českými titulky, následně nesměly existovat dvojjazyčné názvy ani nápisy v kinech. Vše muselo být pouze v němčině. V únoru 1939 začaly po Sudetech jezdit první filmové vozy. Jejich úkolem bylo promítat filmy ve vesnicích. Později v roce 1940 vzniklo oddělení filmů tzv. úzkého formátu, které si výslovně vyžádal Henlein. Stejně tak se Henlein nechal zvýrazňovat

⁹² HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. 1. vydání. Praha: Otakar II, 2000. ISBN 978-80-8635-526-9. s. 133.

⁹³ KURAL, Václav, RADVANSKÝ, Zdeněk a kolektiv. „*Sudety*“ *pod hákovým křížem*. 1. vydání. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1. s. 398.

⁹⁴ KURAL, *Sudety*, s. 412.

ve filmotéce, když ve filmu „Feldzug in Polen“ byly použity propagační prostředky s Henleinovým projevem.⁹⁵

Do třetice bych chtěl do účelné propagandy zařadit divadla. Ta měla v česko-německém prostředí bohatou tradici. Právě divadla poskytovala zázemí ke vzdělanosti a šíření kultury. V pohraničí obývaném především Němci se právě tato divadla výborně hodila k šíření myšlenek propagandistů. Bohatá divadelní scéna například v Liberci, Chebu či Opavě přispěla velkou měrou k vybudování zázemí pro henleinovské hnutí. K vyhocení celé situace došlo hlavně v divadelní sezoně mezi lety 1937 a 1938. V té době se repertoár zaměřoval zejména na nacionálně nakloněného diváka. Pokud tak divadla nečinila, nedostávalo se jim patřičných odměn a zisk z prodeje nestačil pro užití. Mnoho divadel se tak obrátilo na pomoc o podporu k ČSR, avšak toho ihned využila *Sudetendeutsche Partei* ke své agitaci proti československé vládě.⁹⁶

Poprask vyvolal článek novin *Leitmeritzer Zeitung*, který poukazoval, že většina divadelních herců v Litoměřicích jsou členy SdP. Stejně tak působilo divadlo v Mostě, kde pro něj Goebbels po schůzkách s ředitelem divadla vyjednal lepší podmínky pro propagaci SdP. V Ústí nad Labem se například sešlo v roce 1936 přes 2000 lidí, aby pozdravily Konrada Henleina, který si zašel na představení „Die Walküre“ od Richarda Wagnera.⁹⁷

Všechna divadla v sudetské župě zápasila s nedostatkem herců. Během války byli zbylí herci a zaměstnanci divadel posíláni do válečné výroby, kde dále šířili propagandu Říše. Do konce války tak kulturu představovaly jen vojenské kapely a filmová představení. Filmová představení probíhala bez omezení po celou dobu války. Pro zajímavost také poslouží fakt, že němečtí filmoví pracovníci, kteří byli schopni vojenské služby, nemuseli po dlouhou dobu narukovat do armády. Podobný osud stihl i tisk, který ihned po roce 1938 začal sloužit pouze pro potřeby nacistického režimu.

⁹⁵ SOA Litoměřice, fond ŽV NSDAP Liberec 1938-1945, kart. 187.

⁹⁶ TOMAS, K.. *Ke kulturním dějinám severozápadních Čech v letech 1918–1938*. Praha, 1982. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta Filozofická.

⁹⁷ Teplitz – Schonauer-Anzeig, 10.3.1936

4.3 Situace před volbami

Situace se pro *Sudetendeutsche Partei*, v té době stále ještě *Sudetendeutsche Heimatfront*, jevila před volbami do Národního shromáždění velmi dobře. Příliv finančních prostředků ze třetí říše zajistil chod strany a její propagaci. Finanční prostředky tekly z Národního svazu pro Němce v zahraničí (*Volksbund für das Deutschtum im Ausland*). Do voleb v roce 1935 chtěla SHF vstoupit společně s ostatními německými politickými stranami vytvořením jednotného bloku. To však nakonec zamítla, neboť se ukázalo, že je sama schopna obstát a naplnit své programové cíle bez pomoci ostatních německých stran.⁹⁸

Ve svém jádru měly budoucí volby dvě tváře. Jedna, kterou zastávaly strany vládní, bylo vyzdvihování dosavadních úspěchů a druhou, kterou zastávaly opoziční strany. Ty brojily proti vládě a poukazovaly na její neschopnost, když se snažily přesvědčit voliče, aby právě jim dali hlasy. Pochopitelně, že se nikdy neodvážili přejít v otevřený boj proti státu a to ani SdP, ani její protiklad, Komunistická strana Československa. Mnozí lidé, kteří byli doposud nezajímaví v politice cítili jistý zlom. Republika se čím dál více štěpila na tábory, které buďto sympatizují s republikou nebo naopak touží po změně. Dalším faktorem bylo zhoršení mezinárodního postavení díky situaci ohledně menšin, zejména té sudetské.⁹⁹

SdP se stále distancovala od nacionálního socialismu. Pravda je, že v předvolebních výzvách se jednalo o možný postoj stranického vedení. Goebel ve své publikaci „Domů do Říše“ jasně říká, že postoj stranického vedení neangažovat se v nacionalismu vyplývá z chování sudetských Němců. Ti nemohli vědět, zda jde o fikci či ne a tak většina voličů volila SdP s přesvědčením, že hodlá zlepšit postavení sudetských Němců v ČSR a sjednotit je.¹⁰⁰

Určité rozpory panovaly uvnitř strany. Před volbami, které byly vypsány na 19. května 1935, poslal do Berlína deset dní předem Walter Koch¹⁰¹ dlouhé memorandum o nedodržení slibu, který jim SdP přislíbila. Ostrá posměšná slova se nebál vyjádřit i na adresu Konrada Henleina: „*Ještě před rozpuštěním DNSAP vstoupily vedoucí osoby této strany (...) v kontakt s Henleinem. Henlein tehdy slíbil, že bude vyvíjet aktivitu zcela v tradici staré strany a do*

⁹⁸ MALÍŘ, s. 906.

⁹⁹ KÁRNÍK, 1930–1935, s. 489–490.

¹⁰⁰ GEBEL, s. 53.

¹⁰¹ Německý vyslanec v Praze

nejvyšší rady nové strany pojme vedoucí osoby z řad nacionálních socialistů.“ Dále se píše, že masy zdraví Henleina pouze proto, že v něm shledávají zástupce Hitlera.¹⁰²

Několik týdnů před začátkem voleb referovaly noviny především o volebních odhadech. Titulky hlásaly, že Henleinova strana má zaručený úspěch. Národní listy informovaly, že Henleinův úspěch bude velký, avšak ne trvalý.¹⁰³ Podobný negativní náhled měly i ostatní noviny, agrární listy psaly, že SdP skončí na čtvrtém či pátém místě¹⁰⁴ a noviny Venkov informují o nevelké podpoře Henleinovy strany.¹⁰⁵

5 Volební rok 1935

Do posledních voleb v éře první republiky šla SdP s velkým očekáváním. Do voleb do Národního shromáždění kandidovalo stále méně stran a SdP toho hodlala náležitě využít. Za zmínku stojí, že v prvních volbách do parlamentu kandidovalo celkem 22 politických stran, v roce 1929 jich už bylo o tři méně. Z toho do parlamentu jich kandidovalo pouze 16 a do senátu jen 15.

Sudetendeutsche Partei si do voleb vedla v celku dobře. Předvolební agitaci si strana vytvořila podobným způsobem, který dříve dobře zafungoval v Německu. Parádní průvody, slavnosti nebo vzbuzování omamující nálady, to vše organizační výbor SdP organizoval. Druhým, ne až tak čistým prostředkem bylo zastrašování oponentů. Toho si byly vědomy ostatní německé strany, především sociální demokracie a německé organizace KSČ, a tak začaly s případným protiopatřením. Dokonce i československé úřady nepodnikly zásadní kroky proti SdP, jelikož pro ně byla celá tato situace nová, stejně tak nechtěly pošpinit demokratické volby, na kterých si ČSR zakládala.¹⁰⁶

Na sestavení kandidátek se podíleli samotní kandidáti. Jednalo se například o K. H. Franka, který měl mimo jiné na starost organizační záležitosti kolem volební kampaně. Dále to byl Rudolf Sanders, Alfred Rosche, Gustav Hacker nebo Fritz Köllner.

¹⁰² BRÜGEL, s. 359–360.

¹⁰³ *Volební vyhlídky německých stran.* In: Národní listy 75, 1935, č. 120, 1. 5. 1935, s. 2.

¹⁰⁴ *Čtyři dny před volbami. Jak dopadnou?* In: Venkov 30, 1935, č. 113, 15. 5. 1935, s. 1

¹⁰⁵ *Co se děje 14 dní před volbami?* In: Venkov 30, 1935, č. 104, 4. 5. 1935, s. 1.

¹⁰⁶ KÁRNÍK, 1930–1935, s. 491.

Henleinovi se dařilo již od samého počátku jeho volební kampaně. V pohraničních oblastech vrcholila kampaň teroru smíchaná s přidavkem šovinismu a sociální demagogie. Proto se není čemu divit, když 19. května, tedy v den, na který byly volby do parlamentu vypsány, dalo straně Konrada Henleina hlas na 67,2 % Němců v Československu. Díky tomu získala SdP 1 249 497 hlasů a v parlamentu obsadila 44 křesel. Tím se stala nejsilnější stranou v tomto roce. Ostatní strany, zejména sociální demokraté a agráři, naopak silně trpěli a jejich politický význam klesl.¹⁰⁷

V tisku německých aktivistických stran zavládla depresivní nálada. Český tisk informoval o porážce Národního sjednocení a lidové deníky začaly útočit na české agráři jako na přísluhovače SdP, kteří pomohli Henleinovi k vítězství.¹⁰⁸ Rudé právo ve svém článku otisklo vážnou řeč Jana Švermy: „*Henleinovo hnutí je fašistické hnutí sudetoněmecké buržoazie! Je to hnutí, které je živeno penězi pánů Liebigů a Schichtů, jako český fašismus je podporován penězi Živnobanky. Je to hnutí, které má hlavní cíl rozdrtit sudetoněmecké dělnické organizace, potlačit veškerá práva sudetoněmeckých proletářů a učinit z nich nástroj útlaku a vykořisťování. Henleinovo hnutí – to je Hitlerova agentura v Československu.*“¹⁰⁹

Senzací volebního triumfu nebylo porážení aktivismu, ale rozsah vítězství SdP ve volbách. Agráři získali o sto tisíc hlasů méně, tedy 1 116 593 a českoslovenští sociální demokraté skončili na třetím místě s 1 034 774 hlasy¹¹⁰. Nesmíme zapomenout, že SdP sice vyhrála, co se týče hlasů, ale v počtu mandátů vyhráli českoslovenští agráři, ti získali o jeden více, tedy 45. Tento nepoměr byl způsoben platným většinovým volebním právem. Stejně tak, jak vysvětluje ve své publikaci Brügel, by SdP jen těžko našla koaličního partnera, který by byl ochotný přehlédnout autoritářský charakter strany a sestavit s ní kabinet. Brügel dále vysvětluje, že zásadní problém byl také v komunistické kandidátce, která měla bázi internacionální a také měla německé stoupence. Další potíž byla ve „Spišské německé straně“ která odmítala fúzovat až do roku 1938 a v roce 1935 kandidovala s maďarskými stranami. Aktivistické strany, které pomalu ztrácely na významu, získaly přes 600 000 hlasů.

¹⁰⁷ NOVÁK, s. 65.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Rudé právo, 21. 5. 1935

¹¹⁰ BRÜGEL, s. 362.

Němečtí sociální demokraté získali 300 000 hlasů a udrželi si 11 křesel z 21, které obsadili v minulém volebním období.¹¹¹

5.1 První kroky v Národním shromáždění

Ihned po volbách propukla v sudetoněmeckém táboře euforie. Od této chvíle už Československo nebylo stejné. Právě volby v roce 1935 zapůsobily jako předzvěst řešení důležitých otázek.

Ve vládní politice panoval relativní klid. To, že vláda ztratila většinu křesel ve sněmovně, nebylo nic zvláštního, to se dělo prozatím v každých volbách v ČSR. Hned první den po volbách zaslal Konrad Henlein prezidentu Masarykovi telegram, ve kterém ho ujistil, že bude pracovat podle ústavy. V dalším telegramu děkoval ministru vnitra Josefu Černému za ochranu ve volební kampani. V posledním, třetím telegramu, který byl pro premiéra Jana Malypetra, nabídl účast SdP ve vládě.¹¹²

28. května podal Malypetr demisi společně se svou vládou prezidentu Masarykovi. Ten jej opět pověřil sestavením nové vlády a tak se Malypetr pustil do práce. Sjednával dohody se stranami, které by mohly vládu posílit. Největší problém měl staronový premiér s Hlinkovou stranou. Ta se dožadovala autonomie pro Slovensko. Výsledkem jednání s ostatními politickými stranami byl vznik staronové vlády, která byla slovy Kárníka ještě více koncentrační než vlády předcházející. V Kárníkově publikaci je vysvětleno, že premiér Malypetr doufal v pokud možno klidový a neměnný režim vlády. Hned 2. června 1935 byl Henleinem svolán sněm všech poslanců a senátorů SdP do Chebu. V západočeském městě se sešlo na 103 zástupců strany. V hotelu Věčné světlo složili volení zástupci SdP přísahu o důvěře Henleinovi. Ten jim na oplátku sdělil, že každý poslanec SdP v parlamentu bude muset vyplácet poslanecké diety do stranického fondu. Vedení strany rozhodne o platu poslance či senátora, který bude z tohoto fondu vyplácen. V ten samý den se v deníku Rundschau objevil článek o politice SdP. V něm se psalo o vládních stranách, které jsou

¹¹¹ BRÜGEL, s. 364.

¹¹² KÁRNÍK, 1930–1935, s. 551.

pochybné, a buďto odmítají nebo souhlasí s vládními návrhy. SdP hodlá veškeré návrhy vypracovávat sama.¹¹³

19. června pronesl projev předseda SdP K. H. Frank, který vyzdvihoval Henleina jako vůdce a zároveň poukázal na jeho vystoupení v České Lípě, kde se oháněl svou vírou v demokracii a v respektování Československého státu. Stejně tak odsoudil v projevu, který sepsal Gustav Peters, neschopnost ČSR při respektování sebeurčení sudetských Němců.¹¹⁴

Sudetendeutsche Partei stále musela maskovat svůj protičeskoslovenský postoj. Proto doufala ve spojení s jinými československými stranami. Stranický týdeník Rundschau kritizoval Československo-sovětskou smlouvu¹¹⁵, levicové noviny a týdeníky.¹¹⁶ V den napadení Habeše (dnešní Etiopie) Itálií¹¹⁷ podporoval italskou agresi a označil ji za „*potlačení černé revoluce bílou rasou*“. Proti neustálým útokům na Československo-sovětskou smlouvu vystoupil v listopadu Beneš. Jako odpověď mu přišla odpověď od K. H. Franka a Gustava Petersena, kteří hlásali, že ČSR má dvě volby. Buďto se stane mostem mezi Německem a jihovýchodní Evropou nebo protiněmeckou základnou.¹¹⁸

Jedním z pokusů o vytlačení demokracie z československé půdy byla volba prezidenta na podzim roku 1935. To, že se Masaryk snažil ustanovit Beneše jako svého nástupce, byla poměrně známá věc. Tím pádem se uvolnila cesta k postu ministra zahraničí, kterou hodlalo SdP zaplnit. České pravici chyběl prezidentský kandidát vhodných kvalit, a tak si SdP dovolila oslovit historika Josefa Pekaře.¹¹⁹ Pekař odmítl kandidovat proti Benešovi a SdP se dokonce rozhodovala, že podpoří kandidaturu Kramáře. Ale i od toho postupně strana upustila. Nakonec přesvědčili profesora Bohumila Němce¹²⁰. Ve finále se měl utkat Beneš s Němcem, stranické tábory v parlamentu se rozštěpily. Pro Beneše byli čeští agráři, čeští křesťanští socialisté a některá německá opozice. Dokonce i Hlinkova strana, na kterou SdP velmi spoléhala, volila Beneše. Stejně tak se rozhodli i komunisté, kterým tento krok byl nařízen

¹¹³ NOVÁK, s. 67–69.

¹¹⁴ Die Deutschen in der Tschechoslowakei 1933-1947, ed. V. Král, Praha 1964, s. 59

¹¹⁵ Smlouva mezi Československem a Sovětským svazem týkající se pomoci SSSR v případě napadení Československa Německem.

¹¹⁶ Rundschau, 28. 7. 1935

¹¹⁷ Druhý útok na Etiopii vyvolaný Itálií 3. října 1935

¹¹⁸ NOVÁK, s. 70.

¹¹⁹ WERSTADT, Jaroslav. *Ein Grosser tschechischer Historiker in alldeutschen Diensten?* In: Prager Presse, 17, 14. 9. 1937, 252, s. 4.

¹²⁰ 1873-1966, slavný botanik, senátor mezi lety 1920–1925

z Moskvy. 18. prosince byl Beneš zvolen ihned v prvním kole 340 hlasy. Henleinova strana odevzdala pouze nevyplněné hlasovací lístky.¹²¹

6 Projevy poslanců SdP v roce 1935 v parlamentu

18. června zahájil povolební schůzi vlády v parlamentu předseda vlády Malypetr. Hlavní program schůze vyplňovaly sliby nových poslanců. Ti dle formule přečetli slib v jazyku českém, slovenském, německém, ruském, respektive maloruském, maďarském nebo polském, přistoupili k tribuně a podanou rukou předsedovi vlády stvrdili slib slovem „slibuji“. Dále následovalo hlasování o volbě předsedy. V následném proslovu poukázal, i přes neustálé vyrušování z řad komunistických poslanců, premiér Malypetr na podstatné změny v německých politických stranách, když ztratily 17 mandátů.¹²²

O den později, tedy 19. června, se prvního slova na půdě československého parlamentu ujal Karl Hermann Frank. Ihned v počátku svého proslovu učinil prohlášení, ve kterém neopomněl zmínit předsedu a zakladatele strany Konrada Henleina. Dodal, že strana získala hlasy více než dvou třetin tří a půl milionového národa Němců v Československém státě. Stejně tak poukazoval na nepošlapatelnou loajalitu státu a ústavě a ochotu spolupráce s Československem. Uvedl také, dle jeho slov: *„Dnešní bezútešné národnostní poměry v československém státě jsou věrným obrazem neklidné Evropy od ukončení světové války, jež vytvořilo nestejně právo mezi vítězi a poraženými. I zde nezadržitelně spěje k plnému uplatnění zásada rovnocennosti všech kulturních národů, vyslovená v nesčetných mezistátních smlouvách“*. Načež byl přerušen výkřiky německých komunistických poslanců slovy: *„Vypravujte něco o třetí říši!“* Frank pokračoval ve čtení svého projevu, kde se odkazoval na slova Henleina v České Lípě a zároveň představoval program strany. Záhy jej opět přerušily výkřiky *„Ať nečte!“* a výroky poslankyně Fráni Zemínové *„Prohlášení je pětiminutové! A nyní tady čte 35 minut, a my to tady poslouchat nebudeme. Ať se dodržuje jednací řád také u henleinovců!“*. Do konce svého proslovu byl Frank několikrát přerušen podobnými frázemi odkazující na třetí říši a praktiky Adolfa Hitlera. Svůj proslov zakončil slovy *„Končím: Pouze tím, že jsme jako nejsilnější strana soustředili na sebe 1,250.000 hlasů,*

¹²¹ BRÜGEL, s. 378–381.

¹²² *Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky* [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/001schuz/s001001.htm>

dokázali jsme před celou veřejností, že tato idea není utopií.“ Místopředseda Taub, který schůzi zasedal, po Frankově projevu přednesl, že předsednictvo seznalo předem projev za platný, jelikož šlo o první oficiální projev řečníka klubu.¹²³

Na čtvrté schůzi parlamentu měl projev Hans Neuwirth. Hned v jeho úvodu přednesl, že na příkaz svého klubu má oznámit stanoviska k osnově zákona o mimořádné moci nařizovací, který strana zamítá. Okamžitě jej německé hlasy v lavicích parlamentu osočili, že jedná na rozkaz Hitlera. Neuwirth se odkázal na projev K. H. Franka z minulé schůze a označil jej za zásadní pro východisko odporu k zmocňovacímu zákonu. Dále vyzdvihl Frankovu větu *„My také nejsme s to, abychom se, jak to dosud v této sněmovně bylo zvykem, vzdali bezvýhradné odpovědnosti parlamentu jako samosprávného zákonodárce. Budeme tedy vésti zásadní boj o zdokonalení jak právních základů státu, tak i demokracie a všech jejích forem.*“ Ke konci svého proslovu, když Neuwirth hovořil o SdP, která je prý nazývána stranou nedemokratickou a protidemokratickou, byl slovně napaden komunistickým poslancem Beuerem. Beuera se pokusil utišit místopředseda, avšak ten pokračoval, zatím co Neuwirth mluvil o stavu policejní služby a policejní správy na venkově. *„Všude vám přicházeli na pomoc policisté a četníci! Poněvadž jste se (obrácen ke komunistickým poslancům) chovali jako zákešní lupiči.*“ Tato slova podpořili komunisté svými hlasitými výkřiky. Neuwirth se odkazoval na znojemský incident, kde ve volební kampani byli napadeni občané státu. Odkázal také na podobné incidenty, které se vyskytly v Duchcově, Mostě a Horním Litvínově. Stejně tak dodal, že četnictvo konalo pouze svou povinnost.¹²⁴

Další schůze se nesla v duchu urážek mezi zástupcem BdL Wolfgangem Zierhutem a Hansem Neurwithem. Výkřiky poslance SdP Neurwitha směřovaly na slova Zeirhuta *„Nemůžeme ušetřiti sudetskoněmeckou stranu zkoušky ohněm jejího státního osvědčení, ale upozorňujeme ji, že je to s její strany nebezpečná hra s ohněm, když soustavně podrývá pozici, kterou sudetské Němectví ve vládě dosud disponuje.*“ K Neurwithovi se přidala jeho strana, stejně tak i komunisté a němečtí sociální demokraté, když Zierhut přednesl větu *„Mimo vládu stojící německé strany mají možnost podporovati tyto naše snahy patřičným postupem, mají však také možnost otrásti a zeslabiti poctivou vůli našich českých spojenců,*

¹²³ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/003schuz/s003007.htm>

¹²⁴ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/004schuz/s004005.htm>

když stále poukazují, jak se to stalo v programovém prohlášení sudetskoněmecké strany, na početní bezvýznamnost německých vládních stran a hledí podřítí politiku našich ministrů takovými demagogickými a nevážnými obraty, jako "darovaná ministerská křesla." Pro nás je ale důležitý projev poslance za SdP Rudolfa Sandnera. Sandner ve svém prohlášení uvedl výtku, že sudetští Němci byli odbyti předsedou vlády nic neříkajícími slovy jako kdysi a jejich sudetoněmecká otázka stále není řešena. Po tomto proslovu sklidil úspěch u německého tábora. V další části svého projevu se odkazoval na ekonomiku průmyslu, během něhož jej slovně atakoval poslanec Beuer. Když se dostal na otázku ohledně lázeňských měst (Karlovy Vary, Teplice, Františkovy a Mariánské Lázně), kde je dle jeho slov ubytováno třikrát méně hostů, než je personálu, přidali se k Beuerovi poslanec Heeger a poslankyně Kirpolová. Heeger na Sandnerovo prohlášení opáčil slovy „Protože je sem Hitler nepustí!“. A pokračoval, když pronesl, že ví, že Německo dělá potíže. Po pročtení ekonomické situace se rétorika řečníka SdP obrátila na city posluchačů. „*Táži se: co muselo těch 3 1/2 milionů vytrpěti a snést, jaké množství zklamání a zklamáných nadějí musili zakusiti, aby byli schopni, řekl bych přes noc, opustiti staré a tradicemi jistě nikoliv chudé strany a vytvořiti naše nouzové souručenství? Co musel vytrpěti především sudetskoněmecký dělník tradičně po desítiletí v marxistickém táboře stojící, kolik zklamání a zklamáných nadějí musil zakusiti, jestliže byla možna porážka marxismu v takové míře, jako dne 19. května.*“ V tomto slova smyslu pokračoval jeho projev i přes občasně vyrušování ze strany německých sociálních demokratů. Svůj plamenný a dlouhý projev zakončil větou „*Jsme ochotni, ale můžeme vzhledem k tomu, co se venku v našich sudetskoněmeckých územích děje, jen tehdy důvěřovati vedení státu a vládě nebo s ní spolupracovati, budeme-li míti jistotu, že i na české straně přestanou podceňovati všechny naše životní zájmy a jestliže se na české straně konečně jednou rozhodnou rozřešiti sudetskoněmeckou otázku z toho hlediska, kde dnes může býti rozřešena: s hlediska lidového.*“, který sklidil ovace v sudetoněmeckém táboře.¹²⁵

Na stejné schůzi řečnil také další poslanec SdP, a to Franz Nitsch. Jeho proslov cílil na sudetoněmeckou agrární politiku. V nepřímé řeči odsoudil projev zástupce Svazu zemědělců, který se své řeči mluvil jménem celého sudetoněmeckého zemědělství a jeho neschopnost soužití s SdP. I přes jeho krátký proslov, který se především orientoval na agrární průmysl na venkově, si našel prostor komunistický poslanec Beuer prostor k slovní výtce. Na konci

¹²⁵ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/005schuz/s005008.htm>

proslovu se snažil ujistit zemědělce větou: „*Kdo je opravdu nacionální, musí státi za agrárními požadavky životu nezbytnými, jinak pracuje proti národu.*“ za což si vysloužil potlesk poslanců sudetoněmecké strany.¹²⁶

26. června začala v pořadí šestá schůze parlamentu. Po úvodních projevech komunisty Bruna Köhlera a německého sociálního demokrata Jaksche, kteří ve svých projevech nešetřili poslance SdP, se ke slovu dostal poslanec inženýr Peschka. Ten se zabýval porozuměním hospodářským problémům krize. Podle něj musí být řešena z hlediska duchovního, politického, hospodářského, finančně-technického a technického. Přeskupení hospodářské politiky ve státě musí být stavěno právě na těchto zásadách. Podle jeho slov pozemková reforma, průmyslová a úvěrová reforma vedla ke ztrátám nejen pro sudetoněmecký lid, ale pro celý stát. Ke konci projevu vyzdvihl sudetoněmecký lid a jeho útrapy v minulých 16 letech.¹²⁷

Na desáté schůzi 6. listopadu se poslanec Franz Kögler za německou sociálně demokratickou stranu vyjádřil k situaci mezi Itálií a Habeší. Řekl: „*Mír v Evropě je neustále v nebezpečí od té doby, co existuje fašismus, poněvadž fašistické systémy opírající se o násilí musí plánovitě pracovati k jeho zviklání a poněvadž dynamika fašismu, jeho zahraničně politické směrnice nutně vedou ke katastrofě.*“¹²⁸ V průběhu celého proslovu odsuzoval fašismus a zdůrazňoval zahraniční politiku československého státu. Když se dostal k sudetoněmecké straně, která podle něj dva roky mlčí a nevyjadřuje se ke světové politice a navíc podporuje antibolševismus, narazil. „*Možno porozuměti, když strana je kompromitována častými zatčeními členů strany pro účast na vyzvědačství ve prospěch jedné ze zahraničních mocností, že pak nemá obzvláštní odvahy, aby odkryla své zahraničně politické problémy a přiznala barvu.*“ Takto označil SdP svými slovy. Na to se ozval poslanec Neurwirth, že policie lhala. Kögler odvětil, že takovéto straně nebude nikdo trvale věřit a že někteří členové SdP jsou zahraniční vyzvědači. Neurwirth oponoval slovy „*Se špionáží nemají nic společného!*“. V tento moment musel zasáhnout místopředseda Taub a uklidit osazenstvo. Usilujíc o smír, citoval Kögler slova ministra sociální péče Nečase: „*Když udržíme mír, budeme moci nejenom*

¹²⁶ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/005schuz/s005013.htm>

¹²⁷ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/006schuz/s006008.htm>

¹²⁸ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/010schuz/s010006.htm>

nepřátelské síly zvenčí udržeti ve vzdálenosti, nýbrž také opatřiti hladovějícím chléb, neboť válka zubožuje lidi." Na to odpověděl Neurwirth několika výkřiky. Kögler se poté obrátil na všechny poslance SdP a vyřkl, že právě oni nebudou mít na míru žádný podíl. Na tento výrok reagoval Neurwirth opět výkřiky. Po skončení bouřlivého projevu zavládl v parlamentu značný hluk, který se z části uklidnil po nástupu dalšího řečníka, poslance Slánského, kterého uvítal potlesk komunistů.¹²⁹

Během jedenácté schůze se ke slovu dostal opět zástupce SdP K. H. Frank. Již od úvodu svého projevu cílil slova na zahraniční politiku, zejména pak na události v roce 1935. Obracel se také na ministra Beneše, který se podle něj až příliš přiblížil anglickému směru v politice Společnosti národů.¹³⁰ Odsoudil francouzskou politiku jako útočnou proti Německu, kde Československo mělo hrát roli jakéhosi mocenského kruhu. Na tento výrok souhlasně pokyvovali poslanci SdP. Dále se Frank odkazoval na koaliční tisk, kde bylo zatajeno, že Národní banka musela v posledních měsících prodat zlato za více než 300 milionů Kč do ciziny. Dále pokračoval: *„Se zřetelem k těmto i jiným skutečnostem, se zřetelem k ohromné bídě v našich sudetskoněmeckých pohraničních územích, je takřka nesrozumitelnou věta pana ministra pro věci zahraniční, která zní, že máme dnes vyšší životní úroveň než naši sousedé. To snad může, pánové, platiti pro česká území, neboť naši vyhladovělí sudetskoněmečtí dělníci v pohraničních krajích, kterých je na tisíce, nemají již vůbec žádnou životní úroveň, ale abych to lidově a nedvojsmyslně řekl: Mají dnes k živobytí příliš málo a ke smrti příliš mnoho. Jistě však nemají stejný dojem jako pan ministr pro věci zahraniční, že se v nepřetržitém vývoji blížíme vyššímu stadiu sociální spravedlnosti.*" Tento výrok se setkal se souhlasným potleskem v sudetoněmeckém táboře, avšak zároveň ještě více rozdráždil komunisty a německé sociální demokraty, kteří až do konce Frankova projevu ve sněmovně hlučili.¹³¹

Následující den pokračovala rozprava na téma prohlášení ministra zahraničí Beneše z 5. listopadu. Prvním řečníkem se stal poslanec SdP Gustav Peters. Ve svém projevu se snažil politickou situaci uklidnit. Vytkl, že strana vítá nevměšování se do politických poměrů

¹²⁹ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/010schuz/s010007.htm>

¹³⁰ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/011schuz/s011001.htm>

¹³¹ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/011schuz/s011002.htm>

jednotlivých států, stejně tak opět zdůraznil proslov šéfa strany K. H. Franka, který se ohradil proti demagogii. Pokračoval slovy o snaze sjednocení sudetských Němců a odsuzoval chování Kramáře, které je dle jeho slov krátkozraké a spadá do staré doby rakouského politického života. Dále odsuzoval chování politiků i během toho, co vznikla SdP, kdy proti ní zasáhly policejní orgány. Další jeho slova byla o vyzvědačství. Odkázal se na tisk, který očerňoval sudetoněmeckou stranu, načež se proti těmto výrokům ozvaly hlasy poslance Beuera a poslankyně Kirpalové. Ti jej vyzývali k vysvětlení „*Jak to bylo se zatčenými osobami*“. Po rozpravě se Peters obrátil na poslance Beuera. „*Pánové, při této příležitosti bych chtěl hned vyříditi materiál, který mi včera odevzdal kolega Beuer a který se týká činnosti "Gestapo" v Československu; jde o 4 výstřižky z novin.*“. První výstřižek označil Peters za výtah z knihy „*Hnědá síť*“ a označil Gestapo za stejnorodě organizovanou organizaci jako GPU v Rusku. Během čtení druhého článku se ozýval značný hluk, ale i přesto se Peters snažil o osvětlení, že časopis „*Rote Fahne*“ nařkl členy SdP, že Gestapo poslalo do Čech špiony. Další článek byl o mostecké vyzvědačské aféře a poslední, čtvrtý byl dodán s otázkou - „*Jak si vysvětlujete, že do všech vyzvědačských afér jsou zapleteni příslušníci vaší strany?*“. Poslanci Beuer a Schenk během tohoto projevu útočili na přednášejícího slovy „*Jste špatným obhájcem Hitlerovy špionáže, vy starý demokrate dr. Petersi!*“ a „*Stal jste se fašistou, který se zastává vraždění dělníků!*“. I v pokračujícím projevu se ozvaly aktivistické výkřiky na hlavu řečníka, který svůj výstup zakončil slovy o chaotických poměrech v Evropě.¹³²

Na konci schůze reagoval Peters na projev komunisty Beuera ve věcné poznámce k domovním prohlídkám členů sudetoněmecké strany. Dle jeho slov šlo o demagogickou, prolhanou a hloupou akci.¹³³ Stejně tak se dostal ke slovu poslanec Neurwirth, který reagoval na kárné řízení ohledně urážky poslance Zierhuta. Obvinění padlo na poslance Neurwirtha a Künzela. Dle slov Neurwirtha, kterému byla udělena poslanecká důtka, je Zierhut denunciant a odsoudil Zierhutovo jednání. Návrh na udělení důtky schválila poslanecká sněmovna většinou a obou postiženým poslancům z tábora SdP byla důtka udělena.¹³⁴

¹³² Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/012schuz/s012002.htm>

¹³³ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/012schuz/s012006.htm>

¹³⁴ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/012schuz/s012007.htm>

Na konci čtrnácté schůze se v bodě 5 řešil souhlas o trestním stíhání poslance Hollube. Úvodního slova se ujal zpravodaj poslanec Dlouhý: *„Slavná sněmovno! Okr. soud v Liberci žádá o vydání posl. Hollube pro přestupek urážky na cti, jíž se měl dopustiti tím, že na veřejných schůzích dne 26. března t. r., 28. dubna t. r. a 30. dubna t. r. obvinil žalobce pana Gustava Beuera a pana Otto Beuera ze zpronevěry částky 120.000 Kč z tak zv. moučného fondu. Poněvadž obvinění toto je vážného rázu a mohlo by snížit vážnost obou žalobců ve veřejném i soukromém životě a poškoditi i hospodářský podnik, jehož jsou žalobci funkcionáři, navrhuje imunitní výbor, aby posl. Hollube k soudnímu stíhání byl vydán.“* Po úvodním slově se za řečnický pultík dostal Beuer a poté dostal prostor Hollube. Hned od počátku se Hollube bránil, že šlo o nečistý souboj a protivníci jedné strany neměli odvahu vystoupit proti jiným tváří v tvář. Ve svém projevu vysvětluje svou situaci od jeho 18 let. Dále osočoval Beuera, který jej vyzýval k vysvětlení údajné krádeže. *„Domnívám se, že je příznačné, že jste to nakonec právě vy, kdo dnes zrazuje velké ideály zásad své strany. Jste to právě vy, kdo se dnes povznesl k občanskému soudci nad někdejšími proletářskými, bolševickými bojovníky.“* zněla Hollubeho slova. K nim přidal ještě poznámky o Beuerovo vojenské službě za dob Rakouska-Uherska. Na to se jednak ozvaly výkřiky z tábora KSČ a také z tábora SdP. Místopředseda Markovič musel důrazně uklidňovat hlavní účastníky vokálního souboje poslance Sandnera, Köllnera a Katze. Na konci z hlasování však vyplynulo, že se poslanecká sněmovna uvolila k trestnému stíhání poslance Hollube.¹³⁵

6. prosince se uskutečnila v pořadí již 17. schůze československého parlamentu. Během schůze dostal slovo poslanec Sandner. Jeho proslov by se dal rozdělit do dvou částí. První se hodlala dotknout rozpočtu republiky, kde měl ministr financí zdůraznit tři základní zásady. *„Letos, že prý bylo uspořádáno státní hospodářství předpokladem hospodářské politiky, která může vésti k lepšímu, loni, že prý musela státní správa hospodařiti ve smyslu krajní šetrnosti a aby nemohla více vydávati, než přijala, a před dvěma lety, že prý byla skončena deflační politika.“* Pokračoval slovy o rozpočtu, který má čítat příjem 6,3 miliard, avšak v realitě nemá překročit ani 5 miliard. Na toto navázal slovy: *„Předvídané nové prameny daní odhaduje ministerstvo financí samo jenom na 90 milionů...“*. Další zásadou mělo být ujištění, že státní správa nebude hospodařit ve smyslu krajní šetrivosti a poslední, ve které dle slov řečníka nebyly splněny sliby ministra financí o ukončení deflace do dvou let. *„V souvislosti s tímto*

¹³⁵ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/014schuz/s014003.htm>

znehodnocením věcných hodnot stojí také znehodnocení lidské práce, které vedlo k hladovým mzdám a k hromadné nezaměstnanosti. Tento znehodnocovací proces byl dále hnán naší finanční politikou až do nedávna a z rozpočtu již dávno je zřejmo, že se nemíní tuto směrnicí opustiti ani r. 1936.!", takto by se dala shrnout jeho poslední slova k rozpočtu. Ke konci ještě nabídl sněmovně hlasování o nové rozpravě v sociálně-politickém výboru na zavedení směnek na opatření práce, která by měla Národní banka eskontovati.¹³⁶

Ve druhé části svého projevu se pustil do předsedy vlády Hodži, který nastoupil do úřadu premiéra 5. listopadu 1935. „*Pan dr. Hodža vyložil ve zvláštní části své řeči také problém národnostní. Zdůraznil, že vláda považuje úpravu národnostní otázky samozřejmě za jeden ze svých prvních úkolů. Zabýval se v souvislosti s tímto zjištěním ve zvláště obširné formě především sudetoněmeckým problémem a naší stranou. Nehledě k hledisku, jež pan předseda vlády zaujal k sudetoněmecké otázce, vzali jsme přece s dostiučiněním na vědomí, že z jeho vývodů lze jednoznačně vybrati, že také on uznává při dnešním stavu totožnost celého sudetoněmeckého problému s otázkou stanoviska k naší straně.*“ Dále měl Hodža donutit poslance SdP, aby respektovali ústavu a podezřívát je z nedůvěryhodnosti. Sandner dále obhajoval svou stranu i za občasných výkřiků komunisty Beuera. Dále se snažil poukázat, že sudetští Němci jsou stále opomíjeni ve všech otázkách. Následně svá slova potvrdil statistikou kolegy Richtera. Podle Richtera lze dohledat v rozpočtovém výboru to, že z 993 veřejných nouzových prací, provedených na sudetoněmeckém území, nebylo ani 60 zadáno sudetoněmeckým firmám. Proti tomuto tvrzení se ohradil poslanec Bergmann slovy „*To je vaše statistika!*“ Dále Sandner mluvil o utlačování sudetských Němců a nedodržování demokracie. Svůj proslov zakončil slovy: „*To bychom měli říci k vývodům pana předsedy vlády dr. Hodži, pokud se zabýval naší stranou. Mluvil-li ve svých vývodech také o tom, že prý musí zjistiti v souhlasu s kancléřem Německé říše, že národní socialismus nebo italský fašismus nejsou ani dovozním ani vývozním zbožím, pak musím zjistiti já, že se nás toto zjištění vůbec netýká. Nemáme ani dovozní ani vývozní povolení, nemáme v této otázce ani pašeráckou službu. Jest nesmyslné, dnes přímo proto, že určité politické skupiny mají dostati koncese, představovati věci vždy tak, jakoby měla sudetsko-německá strana v úmyslu převzít zde v našem státě politické systémy některého zahraničního státu. Vyhlásili jsme několikrát její stanovisko k těmto otázkám. Konrad Henlein otevřeně vysvětlil v Č. Lípě, v jakém poměru*

¹³⁶ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/017schuz/s017005.htm>

*stojíme k říši a k národnímu socialismu. Nemáme nic, co bychom připojili k tomuto vysvětlení.“*¹³⁷

V rozpravě ohledně vládního rozpočtu a finančního zákona pro rok 1936 ze dne 7. prosince se chopil slova u řečnického pultíku Hans Neurwirth. Ve svém krátkém projevu uvedl, že poloprázdné lavice poslanecké sněmovny nejsou hodny moci demokratické. Jeho proslov byl rozpravou k ministru spravedlnosti, o tom jaký je Neurwirth obhájce svých klientů. Stejně tak mluvil o otázce amnestie, ve které apeloval na její správné uchopení, aby souhlasila s duchem každé amnestie. V posledních částech proslovu k poloprázdnému publiku uvedl fakta ohledně skutkové podstaty trestných činů a trestního stíhání.¹³⁸

V další rozpravě poslance Rudolfa Böhma za německé agrárníky na sebe svými výkřiky upozornil poslanec SdP Rosche. Ten oponoval Böhmovi v hospodářských otázkách státu. Když kupříkladu Böhm uvedl, že u zadávání veřejných prací musí vždy rozhodovat jakost a hodnota a nikoliv národnostní poměry. Když těžce hladovějící nezaměstnaní na německém území jdou pracovat na stavbách dálnic ve své zemi, uvedl, že v Německu je určitě více pracovních možností než v Československu. Ihned potom se rozhořela slovní přestřelka.

Posl. dr. Rosche [německy]: Proč se o to nepostaráte?

Posl. Zierhut [německy]: Proč vy ne! Vždyť jste vy teď silní, vždyť vás je 60 a nás jenom 5!

Posl. dr. Rosche [německy]: My přece nesmíme intervenovati!

Posl. Zierhut [německy]: To je vaše věc, abyste dělali politiku tak, abyste se mohli uplatnit!

Posl. dr. Rosche [německy]: Vždyť vy nechcete býti rušeni!

Poslanec Rosche uklidnila až výstraha z úst místopředsedy Langra. Böhm svůj proslov dokončil bez dalšího vyrušování.¹³⁹

O den později, 10. prosince, promluvil ve svém vyčerpávajícím projevu poslanec Kundt. Projev začal slovy o rozpočtu a vyjádřil se ke kapitolám 1 až 9, které obsahují částku přes 2,5

¹³⁷ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/017schuz/s017006.htm>

¹³⁸ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/018schuz/s018001.htm>

¹³⁹ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/018schuz/s018005.htm>

miliardy Kč. Ke kapitolám „President a kancelář presidenta republiky“, „Předsednictvo ministerské rady“, „Ministerstvo pro zahraniční věci“ nevedl nic konkrétního a vesměs s malými změnami návrhy odsouhlasil. Zarazil se až u kapitoly týkající se Ministerstva spravedlnosti, především u odboru vnitrostátní správy. Ve svých větách se slovně opřel opět do premiéra Hodži, který i přes svůj velký referát neudělal prakticky nic. Dle SdP by obyvatelstvo mělo pocítit důvěru v právní řád ve veřejné správě. Zde navrhl některé změny. Dále se ohradil proti údajně nespravedlivému prosazování demokracie. *„Tu chci konstatovati, že pan předseda vlády na adresu sudetskoněmecké strany prohlásil tuto zásadu za demokratickou zásadu našeho státu, že nikdo nemá práva vnutiti svoji vůli nebo své mínění slabší skupině; proto spočívá československé volební právo na zásadě poměrného zastoupení. Chci dokázati, že tato zásada až dosud bohužel nebyla zachovávána, a byli bychom nadšeni, kdyby se skutečně zachovávala. Jsou zde nejprve fakta, že jmenováním starostů, obecních představených a částí obecních zastupitelstev se vůle státní moci, tedy silnějšího, vnucuje slabší skupině, že zde ještě stále úřadují starostové, obecní představení a členové obecních zastupitelstev, kteří neodpovídají ani zásadě poměrného zastoupení ani zásadě, že vůle silnějšího nemá býti slabšímu vnucována.“*¹⁴⁰ Dále následovala slova o sudetských Němcích, výhrách SdP k volbám a o jmenování vládních komisařů. To označil řečník za známku autoritativní vlády. Dále probíral stav a financování úřednictva a četníků. Odkázal se na incident, který se stal v Mostě¹⁴¹ a upozornil na dosazování pouze českých úředníků do státní správy i v místech, kde by vystačili ti němečtí.

Další část proslovu započal slovy: *„Chtěli bychom konečně míti jednou jasno o pojmu, který označujete slovem autoritativní. Říkali např. o nás, že vyvíjíme úsilí, abychom podchytili celé německé voličstvo, tzv. naše snaha po totalitě. Slovo "totalita" je heslem, které má vzbuditi pozornost státního zástupce.“*¹⁴² Po tomto projevu pozvolna přešel k útoku na levici, přesněji na komunisty. Ti jej slovně atakovali, zejména pak poslanec Beuer. Ke konci svého vystoupení se zaobíral projevy svých předřečníků - poslankyně Zeminové, Böhma a Nováka, který je nejzajímavější. Nováka Kundt odsoudil za svou neupřímnost, nevěrnost a nečestnost

¹⁴⁰ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/019schuz/s019002.htm>

¹⁴¹ Duchcovská stávka, která se odehrála 4. 2. 1931. Protestní pochod proti snižování mezd byl zastaven četníky, kteří postříleli v potyčce i několik demonstrantů.

¹⁴² Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/019schuz/s019003.htm>

a požádal ho, aby v případě argumentů vůči SdP mluvil otevřeně. Také odsoudil Novákovu řeč o spojenectví se Sovětským svazem. Odsoudil komunistickou protináboženskou propagandu a československé ministerstvo školství, které jeho slovy: „*doporučilo několik knih a byly rozeslány měšťanským a dívčím školám v sudetském území. A to "Slezské písně" od Petra Bezruče, přeložené do němčiny Rudolfem Fuchsem s předmluvou Františka Werfla, které vyšly v nakladatelství Kurt Wolff-Verlag v Mnichově, které, jak známo, bylo kdysi komunistické. Tam stojí např.: Luza má pro to neobyčejně jemný cit. Ulehčením si oddychne. Neboť velikost snáší jen pro tichou útěchu, při které si v duchu mne ruce: Také Goethe byl sviňák.*“¹⁴³

V polovině 20. schůze měl proslov poslanec SdP Georg Wollner. V kratičkém proslovu otevřeně mluvil o sociální spravedlnosti a rozdělení mocnářství po rozpadu Rakouska-Uherska. Uvedl, že mezinárodní postavení zůstalo jen německo-rakouským sociálním demokratům a komunistům. Třídní boj, dle jeho slov, rozdvojlil národ a bude těžké jej dát opět dohromady. Dostalo se také na povznášející řeč o sudetoněmecké straně – „*Sudetskoněmecká strana ztělesňuje dnes životní právo a životní vůli našeho národa. Jest přemožením rozervanosti a hledá ve vlastním národě dorozumění a nikoliv nenávisť a na české straně porozumění pro tuto skutečnost. Nedáme si již namluviti boj jedněch proti druhým. Neboť jako nelze pohlížeti na každého dnešního vůdce dělníků jako na poživitele dělnických krejcarů, tak také nelze líčiti každého podnikatele jako kořistníka. Milý pane kolego, paušální nenávisť a paušálními pomluvami se dnes nedá již nouze zmírniti. Máme odvahu hledati dorozumění a pohlížeti na závod jako na společné chránící pracovní místo.*“

Tvrdě odsoudil Gentský systém, mzdový systém, stav sociální péče. Naopak nezapomněl vyzdvihnout sudetské obyvatelstvo, které je pracovité, volá po práci, avšak není mu důvěřováno.¹⁴⁴

Na 21. schůzi, 11. prosince, stál u řečnického pultu dr. Hodina z tábora SdP. Hned po úvodním oslovení „Slavná sněmovno“ začal citovat projev předsedy vlády dr. Hodži z 5. prosince. Hodža se snažil nastítnit myšlenku filozofie své strany k odstranění pochybností o odolnosti Československa a sjednocení lidu k práci. Hodina na jeho projev reagoval

¹⁴³ Tamtéž.

¹⁴⁴ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/020schuz/s020005.htm>

zdůrazněním, že se musí rozlišovat rok 1918 do 1926 a od 1926 do 1933. Ve svém proslovu podtrhl důležitost sudetských Němců ve státě a jejich sjednocování na československém území. Pokračoval do roku 1925, kdy uvedl, že cena žita klesla na 80 Kč v Sudetech. Když jim byla přisouzena celní ochrana pro zvýšení zisku z obilí v roce 1926, začali ji rozbíjet komunisti. Na toto reagovali komunisté v podání poslance Beuera a Schenka. Pokračoval do roku 1929, kdy se největší hospodářské potíže projeví právě v Sudetech. Jeho dlouhou řeč o postižení Sudet provázely negativní komentáře na komunistickou stranu. Stále zdůrazňoval důležitost SdP a později citoval ze zpravodaje projednávání ústavní listiny: *"V tomto znění naší ústavní listiny dáváme menšinám jen to nejmenší, co jsme jim povinni dáti podle Saint-germainské smlouvy."* Po této citaci odsoudil Čechy slovy: *„Když tedy již v tak zvaném revolučním Národním shromáždění český zpravodaj mluvil o tom, že se tímto zákonem dává jen to nejmenší, k čemu jsou Češi podle Saint-germainské mírové smlouvy povinni, jest to dosti významné.“* Na konci svého proslovu oponoval Hodžovi v sudetoněmeckých otázkách, za což si vysloužil potlesk poslanců ze své strany.¹⁴⁵

Dosti dlouhého projevu se dočkala sněmovna z úst poslance inženýra Richtera od sudetoněmecké strany. Richter cílil svoji řeč na rozpočet Československa. Ve svém projevu kritizoval vládu za přílišnou pasivitu. *„Musíme konstatovati, že v tomto směru odpovědná vláda tohoto státu vykonala málo. Bylo sice tu a tam něco podniknuto, ty a ony hrubé nesrovnalosti odstraněny, ale můžeme konstatovati, aniž bychom mohli býti označeni za kverulanty, že vláda nepředložila velký program činnosti k oživení hospodářství.“* Neváhal prohlásit, že vláda během největší krize uvolnila peníze, které putovaly do zahraničí. Stejně tak upozornil na neschopnost schvalování veřejných prací. Díky tomu český stát přichází o finance. *„V rozpočtovém výboru jsem se zmínil, že veřejné práce bývají schvalovány často dva až tři roky po provedení. Nejde o to, prostě to konstatovat, hospodářství to stojí statisíce neproduktivních Kč, které jen posilují bankovní kapitál. Představte si, pro takovou velkou práci musí se dát bankovní záručný list v hodnotě 1/2 milionu. Tento bankovní záručný list stojí dnes např. 2% ročně, to je tedy z půl milionu 10.000 Kč ročně. Myslete si, že schválení se koná o dva roky později. Banka, která měla sotva nějaké riziko, vydělává 20.000 Kč a živnost prodělává na této nedbalosti 20.000 Kč. To se však neděje jen při schvalování, nýbrž daleko silněji při vypisování. Když ofertní soutěž trvá rok a účastní se jí 20 firem a všechny musí složit*

¹⁴⁵ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/021schuz/s021007.htm>

záručný list na 500.000 Kč, tu takové složení záručných listů stojí 100.000 Kč, které banky prostě zastrčí a ze kterých nikdo, zvláště pracující vrstvy obyvatelstva, nemají ani haléře. Je také nutno, aby se přešlo k stabilisaci kolektivních mezd jako předpokladu účinnosti námi propagovaných prostředků k opatření práce. Jest zcela jasno, že na jedné straně se musí odpověděti na stabilisaci zemědělských výrobků stabilisováním životní úrovně pracujícího dělnictva. Jestliže nám v sudetoněmecké straně je dnes úplně jasno, že musíme chrániti své zemědělství proti dovozním vlivům některých zámořských obilných producentů, došli jsme také k poznání, jež chápou i naši sedláci, že se stabilisací kolektivních mezd a životní pevnosti městských a průmyslových dělníků musí přispěti k tomu, aby tyto stabilisované zemědělské výrobky mohly býti kupovány. Jest tedy řada předpokladů, které musí býti dříve vytvořeny, aby se mohla uvést v účinnost námi navrhovaná opatření k vytvoření zvýšené kupní síly.“¹⁴⁶

Dále začal srovnávat po hospodářské stránce sousední státy, Rakousko a Německo, také do srovnání zahrnul i Anglii. V průběhu celého proslovu sklízel od poslanců své strany jeden potlesk za druhým. V závěru popíchl vládu, aby se lépe starala o sudetoněmecký otázku.¹⁴⁷

Jediným poslancem SdP, který 12. prosince promlouval ve sněmovně, byl Ernst Köhler. Köhler promlouval k tématu zemědělství. Ukazoval, jak vypadá plánované hospodářství v Rusku a odkázal se na článek v časopise „Rote Fahne“, že každý ruský sedlák má krávu. Tento stav se mu jevil jako málo pravděpodobný. Koncept taktéž odsoudil v Československu, kdyby se plánoval. V projevu ještě uvedl, že sudetská zemědělská družstva jsou na vysoké úrovni a jsou otevřená případné spolupráci. „*Jsme přesvědčeni, že právě naše družstevnictví v zemědělství je na mimořádně vysokém stupni, že se dostavila docela řídká péče o zemědělství, která je úplně postačující, aby odpovídala všem požadavkům zemědělství...“* „...*Doufáme, že záměrná spolupráce, která se vyvíjí s naší strany pro důležité požadavky našeho sudetskoněmeckého lidu a pro odstranění největších tvrdostí, které nám povstaly těmito nešťastnými poměry, do kterých jsme se v posledních letech dostali, přispěje k tomu, aby se konečně v jedné formě dospělo ke zmírnění, ze kterého mají všechny stavy našeho lidu patřičný zisk.“¹⁴⁸*

¹⁴⁶ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/021schuz/s021013.htm>

¹⁴⁷ Tamtéž.

¹⁴⁸ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/022schuz/s022002.htm>

V rámci 23. schůze řečnili v parlamentu dva sudetoněmečtí poslanci. Prvním byl poslanec Peschka. Svou řeč začal slovy: „*Přes sliby ministra financí přinášíte našemu hospodářství jako vánoční dar ještě několik nových daní, které vlastně charakterisují celý daňový systém, jako nikdy před tím; daň, jako např. daň z prášků na kypření těsta, je vzhledem ke svému výnosu v nepoměru ke skutečným nákladům a k potřebě daňového rozpočtu. Daň z prášků na kypření těsta je myšlena jako dodatečná daň, jelikož droždí již je zdaněno, ačkoliv by bylo třeba uvážit, že prášek na kypření těsta není náhražkou za droždí a zdaňuje-li se již, má být zdaněn nanejvýš jako droždí. K tomu přistupují u daně z prášku na kypření těsta ještě technické nesnáze. Již samo opatření, že se vybírání daně děje daňovými známkami, které mají být přilepeny na sáčcích, znamená obtíže pro průmysl, které, nehledíc ke všem ostatním obtížím, musí vést jen k dalšímu zmenšení našeho hospodářského obratu. Bude-li průmysl odsouzen, aby prováděl toto vybírání, bude zde nejen zvláštnost, že se nositel daně stává jejím výběřčím, nýbrž průmysl bude také nucen opatřit si stroje, jejichž hodnota vlastně se zřetelem k ostatním výrobním nákladům převyšuje vyrobené množství. K tomu ještě přistupuje, že prášek na kypření těsta jako látka hygroskopická nesnáší dodatečné manipulace jako lepení. Mzdové obtíže, které jsou také v našem hospodářství, se takovým zákonem jen zvyšují, neboť zůstává nezodpověděna otázka, kdo nese zvýšení nákladů, kdo nese daň.*“.

Dále namítal, že daň může vést k poklesu spotřeby a bránil drobné živnostníky. Vyzval, aby se v tomto případě realizovalo rychlé, ostré a hlavně konečné řešení.¹⁴⁹

Druhým řečníkem byl Franz May. Vzpomněl na dopolední schůzi, na které se projednávaly daňové návrhy, kdy bylo přítomno pouze 7 až 8 poslanců. Popsal osudy obyvatel v Sudetech, které jsou zdecimovány krizí, a nepřímo vyzval ke zrušení poplatků pro spotřebitele. Svůj proslov zakončil dosti citově: „*Varuji vás v této chvíli, abyste tak dále nepokračovali a prosím vás přímo se zřetelem na ohromnou nouzi, která zde jest, abyste konečně provedli slibovaná pomocná opatření, která musí být splněna. Již to nemůže dále tak jít jako dosud a nemůžeme se dívat, jak venku naši lidé musí chudnouti a hladověti, nemůžeme nést také odpovědnost za tyto poměry, které se všude ukazují. Více nemám co k tomu říci. Vánoce jsou přede dveřmi, tisíce a statisíce lidí skromně čeká, abyste aspoň něco udělali. Dejte jim to, aby se zadržela a zamezila veliká pohroma, která se připravuje.*“.

¹⁴⁹ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/023schuz/s023005.htm>

Na poslední schůzi roku 1935, která se konala 20. prosince, se slova ujali celkem tři poslanci sudetoněmecké strany. Prvním byl Friedrich Zippelius, který se vyjádřil ke zprávě ústavního výboru ve věci, udělení státní pocty prvnímu prezidentu Československé republiky T. G. Masarykovi. Jeho projev byl krátký a výstižný. Jménem své strany podpořil návrh, který dle jeho slov, byl odkazem vděčnosti. Stejně tak uvedl, že strana vítá udělení politické amnestie loučícím se prezidentem republiky.¹⁵⁰

V pořadí druhým řečníkem se stal dr. Gustav Peters. Ten se vyjádřil k zprávě výboru ohledně zákona o přírážkách k dani z obratu a dani z přepychu. V úvodním slově osočil vládu z neschopnosti předkládat návrhy včas, jelikož platnost návrhů, které vláda podala, vyprší koncem tohoto roku, tj. za 11 dní. Dále poukázal na vyděračskou politiku finanční správy. Konkrétně pronesl: *„Jsou-li např. v projednávané předloze o dani z obratu opět značně rozšířena ustanovení o promeškání, je-li právo stížnosti citelně omezeno, domnívám se, že se zde zákonem, tedy na vaši odpovědnost, pánové, zkracuje právo a ochrana poplatníkov a mimořádně posiluje libovůle finanční správy. Finanční správa nabývá opět více možnosti užití pěstního práva při vymáhání veřejných daní a dávek. Nemyslím, že je to správné; nemyslím také, že bylo správným, že rozpočtový výbor dal v tak široké míře souhlas, protože touto ochotou porušujeme předpoklady, za kterých nám obyvatelstvo poskytlo důvěru, totiž je chrániti, aby finanční správa nemohla v daňových otázkách zavésti naprostou libovůli.“* Na druhou stranu s uspokojením konstatoval, že se finanční metody, které se zde projednávají, budou diskutovány v nejbližším možném termínu. V závěru apeloval na většinové strany, aby počkali s návrhem zákona o stabilizačních bilancích. Stejně jako u prvního rétora zavládl v poslanecké sněmovně bouřlivý potlesk sudetoněmecké strany.¹⁵¹

Posledním hovořícím poslancem za Sudetendeutsche Partei byl v roce 1935 Josef Illing. Jeho proslov se týkal zprávy kulturního výboru o zřizování a vydržování veřejných měšťanských škol, docházce do nich a o jejich správě. K návrhu se stavěl skepticky. Podle něj by se měl spíše zachovat současný stav, než cokoli měnit. V projevu uváděl příklady, jak nynější školy vypadají. Uvedl, že malý školský zákon, který umožňuje dětem chodit do školy vzdálené maximálně 4 kilometry od jejich bydliště, nenabízí řešení. Jako příklad neřešeného a

¹⁵⁰ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/024schuz/s024006.htm>

¹⁵¹ Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/024schuz/s024007.htm>

špatného školství uvedl zavření tělocvičny v Podbořanech. Ta se musela zavřít z hygienických důvodů, avšak místní úřady nabídly možnost využívat tělocvičny tamějšího tělocvičného spolku. Spolek škole tělocvičnu nabídl zdarma a vyžadoval pouze dřevo na otop a její úklid. Dále pokračoval takto: *„Úmysl nemohl však býti uskutečněn, protože odpovědnému úředníkovi na okresním úřadě v Podbořanech není z nějakého šovinistického důvodu vhod, že děti používají pro vyučování německé tělocvičny. Všechny kroky, které byly podniknuty proti tomuto zaujetí, zůstaly marné, tak že se dnes v pátém roce nemůže v zimních měsících v Podbořanech prospěšně vyučovati tělocviků. Pomyslíme-li, že dnes je všude snaha po tělesné zdatnosti a brannosti mládeže, a vidíme-li, že právě podřízení orgánové úřadů dělají snahám, ke kterým je shora dáván podnět, největší potíže, mohli bychom mluvit o sabotáži. Bylo by naším přáním, aby zákony, které jsou tvořeny, byly naplněny pravým duchem, aby sloužily všem bez rozdílu národnosti.“* Po tomto zakončení sklidil, jak už to bývá zvykem, ovace z řad poslanců SdP.¹⁵²

Zhodnotit projevy poslanců SdP není lehký úkol. Ve své podstatě může být jeho výsledek i vcelku rozporuplný. Jedni mohou projevy označit za standartní, odpovídající poměrům vládnoucím v tehdejším parlamentu. Jiní je však mohou označit za agresivní. Já osobně bych se přiklonil k druhé variantě.

Již v prvním roce, kdy se do parlamentu dostali poslanci SdP, a který jsem sondoval, se projevíly jejich hlavní cíle, kterých chtějí dosáhnout. Hned v prvním projevu, jenž pronesl K. H. Frank, je patrné, že se SdP ještě naoko snažila kooperovat s československým státem. V dalších projevech se ale strana stále častěji snažila poukázat na neschopnost vlády a přicházela s vlastními návrhy zákonů či rozpočtu. Jako příklad může sloužit projev poslance Sandnera. Ten se vyjádřil kriticky vůči státnímu rozpočtu a hospodaření s ním.

Dalším faktorem, kterým se SdP řídila, byla snaha zdiskreditovat ostatní strany či přímo politiky. Tento postup však nepraktikovala pouze SdP. Například členové Komunistické strany Československa svými výkřiky často rušili zasedání parlamentu. Jako zajímavou rozpravu mezi politiky jsem vybral rozhovor mezi Wolfgangem Zierhutem za BdL a Hansem Neurwithem. Právě Zierhut označil mimo vládu stojící německé strany za podryvače demokracie.

¹⁵²Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/024schuz/s024011.htm>

V projevech se samozřejmě často objevuje potřeba vyzdvihovat osudy strádajících sudetských Němců a jejich těžký život v nespravedlivém státě. Stejně tak se nerozmýšleli útočit na všechny řečníky, kteří si straně dovolili oponovat. Velmi často tak slovní útoky cílily do komunistického tábora nebo na poslance německých sociálních demokratů. Podle mého názoru sociální demokraté velmi rychle odkryli záměr sudetoněmecké strany a snažili se jim co nejvíce oponovat, což také dokládají i následující roky v parlamentu.

Osobně shledávám za nejzajímavější listopadové schůze, ve kterých se řešila agresivní válka ze strany Itálie na Habeš. Tehdy se německý sociální demokrat Franz Kögler jasně vyhranil proti fašismu. K. H. Frank se neštítel kritizovat politiku ministra zahraničí Beneše. Dále pokračoval koaličním tiskem, ve kterém se odkazoval na miliony, které proudily pryč do zahraničí. Z pohledu SdP je jasné, kam směřovala. Snažila se obhájit počínání Mussoliniho fašistické vlády. Na druhou stranu Československá vláda dodržovala striktní politickou neutralitu. I když se ministr zahraničí Beneš pokoušel v Ženevě prosadit sankce proti Itálii, nepomohlo to. Československo se tak alespoň omezilo na vývoz vojenského materiálu do Habeše, což se samozřejmě poslancům SdP nelíbilo.

Jako další zajímavostí může být fakt, jak sama sebe strana hájila, když některé její strany označili za špióny a členy Gestapa. Podle mého názoru byla jejich obhajoba většinou velmi chabá a místo předkládání argumentů často spíše útočili na své kritiky.

7 Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabýval projevy sudetoněmeckých poslanců za SdP. Stejně tak jsem se pokusil popsat meziválečná léta v Československu. Když v roce 1933 vznikla *Sudetendeutsche Heimatfront*, nikdo ještě nemohl tušit, že právě ona změní chod dějin republiky. Stejně tak to nemohl tušit náš nejčastěji zmiňovaný člověk, Konrad Henlein. Henleinovi se ve své podstatě podařilo změnit domácí politiku, a když se později jeho strana stala nejsilnější v republice, čekal pouze na správný okamžik, aby mohl přičlenit Čechy pod správu třetí říše.

Při otázce, jak vlastně vznikla SHF, si musíme rozebrat všechny možné příčiny. Hlavním spouštěčem je nástup Velké hospodářské krize a vývoj v sousedním Německu. Němci v nově zbudovaném státě byli nespokojení a z důvodu pocitu útlaku se jejich politické tábory rozštěpily na aktivistické a negativistické. Za hlavní negativistické strany v ČSR můžeme považovat sesterské politické strany NSDAP, a to DNSAP a DNP. Po jejich zákazu československými úřady a po tzv. „Volkssport procesu“ se obě strany raději rozpustily. Ve stejné době se do popředí dostává Konrad Henlein, který v roce 1933, na popud členů *Kameradschaftsbundu*, bývalých členů DNSAP a DNP, zakládá stranu s názvem *Sudetendeutsche Heimatfront*.

Heimatfront se formovala po dva roky. Její existence se pozvolna dostávala do povědomí ČSR a díky tomu se na povrch dostala důležitá fakta, především kdo *Heimatfront* vlastně vede a jaký je jeho plán. To ovšem SHF nebránilo v cestě, aby v roce 1935 kandidovala do parlamentu, ovšem již jako SdP. V květnu konané volby ukázaly, že na území Československa vznikla dosud nejsilnější strana s počtem hlasů přesahujících 1 200 000.

V poslední třetině své bakalářské práce se zabývám projevy poslanců SdP v roce 1935. Největším úspěchem Konrada Henleina je skutečnost, že se mu podařilo sjednotit většinu německých obyvatel ČSR. Díky tomu po volbách v roce 1935 vstupovala SdP do Parlamentu jako strana s nejširší voličskou základnou, i když ne s nevyšším počtem poslanců. Od toho se také často odvíjel tón a agresivita projevů poslanců této strany. První projev, kterým se SdP prezentovala na parlamentní půdě, pronesl K. H. Frank 19. května. Projevy v roce 1935 se snažily ve velké většině poukázat na utlačovaný sudetský lid. Řečníci také neopomněli vyzdvihovat vůdce jejich strany, Konrada Henleina. Přirozeným nepřítelem, kterého SdP

měla, byli komunisté. Právě s nimi se poslanci SdP nejčastěji dostávali do slovních přestřelek. Samozřejmostí je, že nepřítelem Sudetoněmecké strany nebyla pouze KSČ. Slovní ataky probíhaly také z řad poslanců Německého svazu zemědělců a německých sociálních demokratů.

Zhodnotit projevy poslanců SdP není lehký úkol. Ve své podstatě může být jeho výsledek i vcelku rozporuplný. Jedni mohou projevy označit za standartní, odpovídající poměrům vládnoucím v tehdejším parlamentu. Jiní je však mohou označit za agresivní. Já osobně bych se přiklonil k druhé variantě.

Již v prvním roce, kdy se do parlamentu dostali poslanci SdP, a který jsem sondařoval, se projevíly jejich hlavní cíle, kterých chtějí dosáhnout. Hned v prvním projevu, jenž pronesl K. H. Frank, je patrné, že se SdP ještě naoko snažila kooperovat s československým státem. V dalších projevech se ale strana stále častěji snažila poukázat na neschopnost vlády a přicházela s vlastními návrhy zákonů či rozpočtu. Jako příklad může sloužit projev poslance Sandnera. Ten se vyjádřil kriticky vůči státnímu rozpočtu a hospodaření s ním.

Dalším faktorem, kterým se SdP řídila, byla snaha zdiskreditovat ostatní strany či přímo politiky. Tento postup však nepraktikovala pouze SdP. Například členové Komunistické strany Československa svými výkřiky často rušili zasedání parlamentu. Jako zajímavou rozpravu mezi politiky jsem vybral rozhovor mezi Wolfgangem Zierhutem za BdL a Hansem Neurwithem. Právě Zierhut označil mimo vládu stojící německé strany za podrývače demokracie.

V projevech se samozřejmě často objevuje potřeba vyzdvihovat osudy strádajících sudetských Němců a jejich těžký život v nespravedlivém státě. Stejně tak se poslanci SdP nerozmýšleli útočit na všechny řečníky, kteří si straně dovolili oponovat. Velmi často tak slovní útoky cílily do komunistického tábora nebo na poslance německých sociálních demokratů. Podle mého názoru sociální demokraté velmi rychle odkryli záměr Sudetoněmecké strany a snažili se jim co nejvíce oponovat, což také dokládají i následující roky v parlamentu.

Osobně shledávám za nejzajímavější listopadové schůze, ve kterých se řešila agresivní válka ze strany Itálie na Habeš. Tehdy se německý sociální demokrat Franz Kögler jasně vyhranil

proti fašismu. K. H. Frank se neštítel kritizovat politiku ministra zahraničí Beneše. Dále pokračoval koaličním tiskem, ve kterém se odkazoval na miliony, které proudily pryč do zahraničí. Z pohledu SdP je jasné, kam směřovala. Snažila se obhájit počínání Mussoliniho fašistické vlády. Na druhou stranu Československá vláda dodržovala striktní politickou neutralitu. I když se ministr zahraničí Beneš pokoušel v Ženevě prosadit sankce proti Itálii, nepomohlo to. Československo se tak alespoň omezilo na vývoz vojenského materiálu do Habeše, což se samozřejmě poslancům SdP nelíbilo.

Jako další zajímavostí může být fakt, jak sama sebe strana hájila, když některé její strany označili za špióny a členy Gestapa. Podle mého názoru byla jejich obhajoba většinou velmi chabá a místo předkládání argumentů často spíše útočili na své kritiky.

8 Seznam literatury

BREITFELDER, Miroslav. Volkssport a jeho proces. In: *Dějepis XXIII : sborník katedry historie : napsán a sestaven k šedesátým narozeninám katedry 1948 – 2008*. Plzeň: FPE ZČU, 2008, s. 48–60. ISBN 978-80-7043-759-9.

BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1918–1938*. 1. vydání. Praha: Academia, 2006. ISBN 978-80-200-1440-3.

FOUSTKA, Radim Neumann. *Konrad Henlein : neoficiální historie jeho strany*. 1. vydání. Praha: Volná myšlenka, 1937,

GEBEL, Ralf. „*Domů do Říše*“ : *Konrad Henlein a Říšská župa Sudety*. 1. vydání. Praha: Argo, 2018. ISBN 978-80-257-2468-2.

HITLER, Adolf. *Mein Kampf*. 1. vydání. Praha: Otakar II, 2000. ISBN 978-80-8635-526-9.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky (1918-1938) : Díl druhý : Československo a české země v krizi a v ohrožení (1930-1935)*. 1. vydání. Praha: Libri, 2002. ISBN 978-80-7277-031-1.

KÁRNÍK, Zdeněk. *České země v éře První republiky : Československo v krizi a ohrožení (1930–1935)*. 2. vydání. Praha: Libri, 2018. ISBN 978-80-7277-570-5.

KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství? : Češi a Němci v československém státě (1918–1938)*. 1. vydání. Praha: R ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů, 1993. ISBN 80-901431-3-X.

KURAL, Václav, RADVANOVSKÝ, Zdeněk a kolektiv. „*Sudety*“ *pod hákovým křížem*. 1. vydání. Ústí nad Labem: Albis international, 2002. ISBN 80-86067-66-1.

LACINA, Vlastislav. *Velká hospodářská krize v Československu 1929–1934*. 1. vydání. Praha: Academia, 1984. ISBN 21-058-84.

MALÍŘ, Jiří, MAREK, Pavel a kolektiv. *Politické strany : Vývoj politických stran a hnutí v českých zemích a Československu 1861—1938*. 1. vydání. Brno: Doplněk 2005. ISBN 978-80-723-9178-3.

NOVÁK, Otto. *Henleinovci proti Československu*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1987. ISBN 28-102-87.

SMELSER, Ronald M. *Reich National Socialists and Sudeten German Party Elites : A Collective Biographical Approach*. In: *Zeitschrift für Ostforschung*, 23, 1974

SMELSER, Ronald M. *Hitler and the DNSAP : Between Democracy and Gleichschaltung*. In: *Bohemia*, 20, 1979

TOMAS, K.. *Ke kulturním dějinám severozápadních Čech v letech 1918–1938*. Praha, 1982. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Fakulta Filozofická.

WERSTADT, Jaroslav. *Ein Grosser tschechischer Historiker in alldeutschen Diensten?* In: *Prager Presse*, 17, 14. 9. 1937, 252, s. 4.

ZIMMERMANN, Volker. *Sudetští Němci v nacistickém státě : Politika a nálada obyvatelstva v říšské župě Sudety (1938–1945)*. 1. vydání. Praha: Prostor, 2001. ISBN 978-80-726-0055-7.

Periodika

Spravedlivý rozsudek v procesu s hakenkrajclery. In: *Národní listy* 72, 1932, č. 265, 25. 9. 1932, s. 2.

Volební vyhlídky německých stran. In: *Národní listy* 75, 1935, č. 120, 1. 5. 1935, s. 2.

Čtyři dny před volbami. Jak dopadnou? In: *Venkov* 30, 1935, č. 113, 15. 5. 1935, s. 1

Co se děje 14 dní před volbami? In: *Venkov* 30, 1935, č. 104, 4. 5. 1935, s. 1.

B. H. Z.: *Kameradschaftsbund a jeho historie*. *Přítomnost*, 13, 1936, č. 24, s. 369–371

Rudé právo, 21. 5. 1935, s. 5.

Rundschau, 28. 7. 1935, s. 2

WERSTADT, Jaroslav. *Ein Grosser tschechischer Historiker in alldeutschen Diensten?* In: *Prager Presse*, 17, 14. 9. 1937, 252, s. 4.

Elektronické zdroje

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/stenprot/074schuz/s074001.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/001schuz/s001001.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/003schuz/s003007.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/004schuz/s004005.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/005schuz/s005008.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/005schuz/s005013.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/006schuz/s006008.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/010schuz/s010006.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/010schuz/s010007.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/011schuz/s011001.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/011schuz/s011002.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/012schuz/s012002.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/012schuz/s012006.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:

<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/012schuz/s012007.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/014schuz/s014003.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/017schuz/s017005.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/017schuz/s017006.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/018schuz/s018001.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/018schuz/s018005.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/019schuz/s019002.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/019schuz/s019003.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/020schuz/s020005.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/021schuz/s021007.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/021schuz/s021013.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/022schuz/s022002.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/023schuz/s023005.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/024schuz/s024006.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/024schuz/s024007.htm>

Poslanecká sněmovna parlamentu České republiky [online]. [cit. 2021-04-26]. Dostupné z:
<https://www.psp.cz/eknih/1935ns/ps/stenprot/024schuz/s024011.htm>

ŠÍŠKA, Miroslav. Z tělocvikáře válečným zločincem. Před 120 lety se narodil Konrad Henlein.

In: *Novinky.cz* [online]. 6.5.2018 [cit. 20.4.2020]. Dostupné z:

<https://www.novinky.cz/historie/clanek/z-telocvikare-valecnym-zlocincem-pred-120-lety-se-narodil-konrad-henlein-13656>

OLIVOVÁ, Věra. Kameradschaftsbund. In: *České národní listy* [online]. [cit. 2021-04-25].

Dostupné z <http://www.ceskenarodnilisty.cz/clanky/prof-phdr-vera-olivova-drsc-kameradschaftsbund.html>

Nevydané prameny

SÚA Praha, SdP 1933–1938, 5HS-OA/14/4, statistický přehled počtu členstva SdP

SOA Litoměřice, fond ŽV NSDAP Liberec 1938-1945, kart. 187.

9 Seznam příloh

Příloha 1: Pochod DNSAP v Sokolově (tehdejším Falkenau) v roce 1930. V čele Hans Krebs.

Zdroj: NOVÁK, Otto. *Henleinovci proti Československu*. 1. vydání. Praha: Naše vojsko, 1987.

ISBN 28-102-87.

Příloha 2: Statika 1 třídy v obecné/měšťanské škole k 31. 12. 1920 na obyvatele příslušné národnosti

1 třída v obecné/měšťanské škole toho kterého jazyka připadala k 31. 12 1920 na ... obyvatel té které národnosti:

	Čechy	Morava	Slezsko	Slovensko	Podk.Rus	ČSR
české	344/1873	304/2024	325/2448			
slovenské				489/5124	705/6579	357/2264(čs)
karpator.				1259/21411	603/93221	673/57731
polské		90/347	209/6361			212/4462
německé	308/2211	282/1543	289/1753	562/11658		309/2091
maďarské				477/7409	442/9286	479/7685
rumunské					972/ -	998/ -
celkem	332/1979	300/1906	294/2256	516/5657	659/9286	357/2415

Zdroj: KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství? : Češi a Němci v československém státě (1918–1938)*. 1. vydání. Praha: R ve spolupráci s Ústavem mezinárodních vztahů, 1993. ISBN 80-901431-3-X., s. 97

Příloha 3: Obyvatelstvo ČSR příslušné podle skupin povolání v letech 1921 a 1930

¹ Obyvatelstvo Československa příslušné podle skupin povolání v letech 1921 a 1930:

Povolání	1921		1930	
	absolutně	v %	absolutně	v %
Zemědělství, lesnictví a rybářství	5,384.787	39,6	5,101.614	34,6
Průmysl a výrobní živnosti	4,552.398	33,4	5,146.937	34,9
Obchod a peněžnictví	787.293	5,8	1,094.063	7,4
Doprava	658.683	4,8	814.468	5,5
Veřejné služby* a svobodná povolání	764.152	5,6	909.304	6,2
Ostatní povolání a bez povolání	1,465.111	10,8	1,663.150	11,3

Zdroj: LACINA, Vlastislav. *Velká hospodářská krize v Československu 1929–1934*. 1. vydání.

Praha: Academia, 1984. ISBN 21-058-84., s. 23

Příloha 4: Hodnota průmyslové produkce v některých zemích světa mezi lety 1926 a 1929.

Hodnota průmyslové produkce v některých zemích světa 1926—1929.⁵

Země	Hrubá výroba celkem v mil. \$	Výroba na 1 obyv. v \$ ČSR = 100	
USA	42 200	350	318
Kanada	2 400	250	227
Belgie	1 900	240	218
V. Británie	9 400	190	173
Německo	11 500	180	164
Švýcarsko	690	170	155
Francie	6 600	160	145
Švédsko	1 000	160	145
Nizozemí	1 200	160	145
Dánsko	500	140	127
Československo	1 600	110	100
Finsko	410	110	100
Rakousko	600	90	82
Itálie	3 300	80	73
Maďarsko	410	50	45

Zdroj: LACINA, Vlastislav. *Velká hospodářská krize v Československu 1929–1934*. 1. vydání.

Praha: Academia, 1984. ISBN 21-058-84., s. 25

Příloha 5: Počty poslaneckých mandátů a počty oprávněných voličů, připadající na jeden poslanecký mandát v jednotlivých zemích a ve vybraných volebních krajích.

Počty poslaneckých mandátů a počty oprávněných voličů, připadající na jeden poslanecký mandát v jednotlivých zemích a ve vybraných volebních krajích

volební kraj / země	voličů 1935	počet mandátů	na 1 mandát voličů 1929	na 1 mandát voličů 1935
Čechy	4 624 994	160	26 575	28 906
země Moravskoslezská	2 192 203	70	28 565	31 319
Slovensko	1 790 730	61	26 579	29 356
Podkarpatská Rus	349 545	9	34 515	38 838
I. Praha B	674 490	24	24 495	28 104
VI. Louny	552 465	17	30 107	32 498
XI. Brno	521 544	17	27 733	30 679
V. Česká Lípa	417 120	13	29 841	32 086
VII. Karlovy Vary	378 035	12	28 852	31 503

Zdroj: KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky : Československo v krizi a ohrožení (1930–1935). 2. vydání. Praha: Libri, 2018. ISBN 978-80-7277-570-5., s. 495

Příloha 6: Pořadí politických stran v Českých zemích podle počtu získaných voličů. Volby do poslanecké sněmovny 19. května 1935.

Pořadí politických stran v Českých zemích podle počtu získaných voličů. Volby do poslanecké sněmovny 19. května 1935 (absolutní a relativní čísla)

strana	Čechy absolutně	Čechy relativně	země Moravsko-slezská absolutně	země Moravsko-slezská relativně	České země absolutně	České země relativně
SdP	918 434	21,50	302 006	14,92	1 220 440	19,38
RSVaML	541 578	12,69	287 567	14,20	829 145	13,16
ČSDSD	549 578	12,87	269 089	13,29	818 667	13,00
ČSNS	494 478	11,58	198 197	9,79	692 675	11,00
ČSL	255 395	5,98	315 567	15,58	570 962	9,06
KSČ	384 786	9,01	174 574	8,62	559 358	8,88
NSj	325 916	7,63	77 975	3,85	403 891	6,41
ČŽOSS	274 673	6,43	122 703	6,06	347 376	6,31
DSAP	217 570	5,09	75 791	3,74	293 361	4,65
DCSVP	90 303	2,11	72 478	3,58	162 781	2,58
NOF	87 387	2,05	47 437	2,34	134 824	2,14
dL	105 333	2,47	36 814	1,82	142 147	2,25
AB	-	-	28 588	1,41	28 588	0,45
celkem	4 270 863	100	2 024 969	100	6 295 832	100

Zdroj: KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky : Československo v krizi a ohrožení (1930–1935). 2. vydání. Praha: Libri, 2018. ISBN 978-80-7277-570-5., s. 498

Příloha 7: Srovnání výsledků voleb do poslanecké sněmovny v letech 1929 a 1935.

Srovnání výsledků voleb do poslanecké sněmovny v letech 1929 a 1935

strana	České země						Československo					
	1929			1935			1929			1935		
	pořadí	absolutně	relativně	pořadí	absolutně	relativně	pořadí	absolutně	relativně	pořadí	relativně	
RSVMaL	2.	749 100	13,16	2.	829 145	13,16	1.	1 105 498	14,97	2.	14,29	
ČSDSD	1.	805 032	14,14	3.	818 667	13,00	2.	963 462	13,05	3.	12,57	
ČŽOSS	10.	253 727	4,45	8.	397 376	6,31	10.	291 209	3,94	8.	5,44	
DNSAP	11.	204 110	3,58	–	–	–	11.	204 110	2,76	–	–	
DNP	12.	189 187	3,32	–	–	–	12.	189 187	2,56	–	–	
SdP	–	–	–	1.	1 220 440	19,38	–	–	–	1.	15,18	
ČSNS	3.	713 335	12,53	4.	692 675	11,00	3.	767 328	10,39	5.	9,18	
ČSL	4.	577 813	11,82	5.	570 962	9,06	5.	623 340	8,44	6.	7,48	
KSČ	5.	560 396	9,84	6.	559 358	8,88	4.	753 220	10,20	4.	10,32	
DSAP	6.	501 937	8,82	8.	293 361	4,65	6.	506 761	6,86	9.	3,64	
DCVP	8.	348 066	6,11	9.	162 781	2,58	9.	348 066	4,71	11.	1,98	
ČsND ¹	9.	257 193	4,52	7.	403 891	6,41	8.	359 547	4,87	7.	5,55	
DAWG ²	7.	388 532	6,82	10.	142 147	2,25	7.	396 454	5,37	12.	1,73	
LpVK ³	13.	69 040	1,21	11.	134 824	2,14	13.	70 850	0,96	10.	2,04	

Zdroj: KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky : Československo v krizi a ohrožení (1930–1935). 2. vydání. Praha: Libri, 2018. ISBN 978-80-7277-570-5., s. 503

Příloha 8: Srovnání volebních výsledků německého extrémního nacionalismu a fašismu (nacismu) ve volbách 1929 a 1935 podle zemí.

Srovnání volebních výsledků německého extrémního nacionalismu a fašismu (nacismu) ve volbách 1929 a 1935 podle zemí¹

země	1929				1935	zisk 1935 ²
	DNSAP	DNP	DAWG ³	celkem	SdP	SdP
Čechy	3,53/ 11,4%	3,21/ 10,44%	7,47/ 24,30%	7,67/ 46,24%	21,20/ 68,97%	13,83/ 180,31%
země Moravskoslezská	3,72/ 14,6%	3,56/ 14,00%	4,97/ 19,5%	7,90/ 48,28%	14,92/ 62,01%	7,02/ 88,86% ⁴
České země	3,58/ 12,7%	3,32/ 11,81%	6,72/ 23,6%	7,74/ 48,21%	19,38/ 67,10%	11,64/ 150,38%

Zdroj: KÁRNÍK, Zdeněk. České země v éře První republiky : Československo v krizi a ohrožení (1930–1935). 2. vydání. Praha: Libri, 2018. ISBN 978-80-7277-570-5., 533